

EGYETEMES REGÉNYTÁR

Knopfmacher

Irta:
Herman Ottóné

Budapest 1896
Singer és Wolfner kiadása

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2015
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5433-87-0 (online)
MEK-13901

TARTALOM

Knopfmacher.

A kerekes kut.

Anna.

A varju.

Knopfmacher.

Minő csodás kevercse rossz s nemesnek
A nő, méregből s mézből összeszűrve.
Mégis miért vonz? mert a jó sajátja,
Mig büne a koré, mely szülte őt.

Madách.

I.

Mikor egy nyári este először betoppant hozzánk, lehetett úgy huszonhat éves. Bécsből jött, hol a műgyetemet járta és végezte; nem volt egy lélek ismerőse városunkban. Családunkhoz egy Bécsben lakó magyar főúr ajánlatával jött, ki apámnak hajdan iskolatársa s mindvégig tisztelője volt.

Az első benyomást bizony nem mondhattuk valami kedvezőnek, noha szép férfi volt - anyám szerint olyan friss, mint egy ropogós cseresznye. Üde piros arcza, hófehéren villogó fogsora, nagy, méla, mandulavágású barna szemek tele értelemmel, finom, gondosan ápolt fekete körszakáll és bajusz.

Semmi sem volt arczán, a mi a *typust* elárulta volna, ha csak a kissé merész ivben hajló, de igen finom orr nem, melyet azonban - kevés jóakarattal - épp úgy találhattunk arisztokratikusnak is.

Csak a neve... a neve, az volt gyanús egy csöppet. *Knopfmachernak* hitták s még felül rá - Árminnak. No hát ez bizony nem volt, nem is lesz magyar név, de még keresztény hangzású is alig. S noha kiejtése tiszta alföldies, modora nagyvárosi, könnyed, társalgása sok szellemre, széles látókörre valló, mégis volt lényében valami *je ne sais quoi*, a mi idegenül hatott, valami, a mi folyton oscillált a gentleman önérzetessége és a parvenu arroganciája között, mi miatt aztán sokáig nem tudtuk megállapítani, hogy voltaképpen melyik kellekből van benne több?

Nemsokára a véletlen adott fölvilágosítást. A postamester a cukrásznál, fekete kávé közben mondta el apámnak, hogy a „bécsi mérnök” levelet küldöz Kanizsára ilyen czimen: *Knopfmacher Izrael rabbi urnak*.

Mikor ezután legközelebb ellátogatott hozzánk, én az én tizenhét éves *ingenue* mivoltom előjogával visszaélve, így fogadtam:

- Mérnök ur, igaz, hogy maga zsidó?

- Igaz hát - mondja nagy nyugodtan.

- Hát mért nem mondta?

- Nem kérdezte. Én pedig csak nem állithatok be így: jelentem alássan, én zsidó vagyok.

- Igaz, nevetett erre jóízűen az édes apám, - hanem azért a nevét, kedves mérnököm, még sem ártana egy kicsit megmagyarosítani.

- Lehet; hanem a dologban egy bökkenő van.

- Mi?
- Az apámat is Knopfmachernak hívják.
- Gyanítottam. Hát aztán?
- És maig is becsületes ember ezzel a névvel.
- Szép, szép... de tudja, a hazafiság...
- És jó hazafi, és jó zsidó pap.
- Ez mind nem zárja ki, hogy a fiát valami egyszerű, jóhangzásu magyar néven nevezzék. Például: *Gombkötő*...

- Vagy *Lóköttő*, mi? Természetesen így: *kötheő* és Ármin helyett *Árpád*, a mivel aztán kétségbevonhatatlanul dokumentálhatnám ősmagyar származásomat, a névben gyöngéd vonatkozás lévén az ősfoglalkozáson kívül Árpád apánk ismeretes honfoglalási aktusára.

Ez tagadhatatlanul impertinens beszéd volt. Az én szittya öregem kezdett is egy kicsit méregbe jönni, láttam a szemöldöke járásáról. Ilyen dolgokban nem igen értette a tréfát s a replika aligha keményen nem ütött volna ki anyám közbeszólása nélkül, ki, hogy a dolognak élét vegye, sietett másfelé terelni a beszédet.

- No ennek örülök! Bemutatjuk magát egy kedves zsidó családnál. Az én jó régi doktorom, a *Roth Samu* családjánál.

- De édes anyám - - a doktor családotul keresztény katolikus és *Rozgonyi Soma* a neve.

- Igen, igen - tavaly óta! De már nekem, fiam, csak azok lesznek ők, a kik voltak. - Én úgy ismertem husz esztendő óta s öreg vagyok én már arra, hogy újból tanulgassam: ki, micsoda? Ő ismeri már jól az én régimódi természetemet. Nekem nem is lesz más doktorom, a mig élek; nektek hagyom a divatos inczifinczi doktorokat. Szép, művelt leányai vannak - fordult aztán a mérnökhöz - sokat fog nyerni az ismeretiséggel.

Ez röviden, hetykén ennyit mondott:

- Már mint én?!

- Majd meglássa. Igaz, hogy sokan vannak s nem igen kérik őket. Pedig elég háziasak volnának, de hát - hiszen maga tudja - a zsidóknál első kérdés a hozomány, erről pedig itt nem igen van mit beszélni. Az is igaz, hogy az anyjuk egy kicsit olyan...

- Pláne!...

- No, nem *ugy* értem, hanem olyan nagyralátó, kapaszkodó természetű.

- Akkor meg éppen...

- Hát ne mutassam be?

- Nekem mindegy.

„Ügyes ember, de rossz modoru”; volt az anyám isten tudja hányadszor nyilvánított véleménye a mérnök távozása után. Apám erre azt felelte, hogy ő most már érti ezt a modort. A mi vidékünk ismeretes arról, hogy szelleme erősen szemita ellenes irányba hajló, a fiatal mérnök a *defensiva* helyett az *offensivával* vértézi magát és - talán nem is egészen oktanul.

Ugy is volt. Annyira megrögződött ez a „rendszer” benne, hogy jóformán második természetévé vált már, s akarva, nem akarva, a szerint lépett föl mindenkivel szemben. Nem várta be, hogy esetleg őt fitymálják, hanem ő fitymált minden lehető és lehetetlen dolgot általában,

a kisvárosi ugynevezett *haute-volét* és *jeunesse dorée* pedig, az ő aprólékos nagyképűsködéseikkel - különösen.

Lehet, hogy időmultán eme sajátságát megszoktuk, az is lehet, hogy házunknál, hol első pillanattól kezdve egyszerű, nyílt, mesterkéletlen vendégszeretetet tapasztalt - alább hagyott vele, elég, hogy kölcsönösen megszerettük, megszoktuk egymást. Apám tősgyökeres patriarchális magyar szellemét a valódi klasszikai műveltség tette fogékonnyá minden iránt, a mit a modern kulturtörekvések köre felkarolt. Ez a szellem áthatotta környezetét is. Szerény körülményeink, elvonultságunk dacára, jó könyvek és hírlapok olvasása révén nyomon követtük az áramlatokat. Bátran elmondhatom, hogy a szűkre szabott ismerőskör, mely házunkat olykor fölkereste, nem szenvedett nálunk hiányt szellemi táplálék dolgában.

A mi új ismerősünk rövid időn mondhatni mindennapos vendégünk lett. Apámmal piketirozott, vagy sakkozott, politizált, vagy tudományos kérdéseket, társadalmi problémákat vitatott meg; anyámmal tartlizott; itt-ott egy kis gyöngye városi pletykát eregetett meg jóízű impertinenciával; nekem zongorázott, vagy fölolvastott, legszivesebben Arany költeményeiből, melynek csodás szépségei iránt ő ébresztette föl fogékonyságomat, s minthogy kiválóan finom ízlése volt, néha bizony még a toilette-dolgokban is kikértem a véleményét.

Szóval egyszerű házi légkörünkben könnyen és láthatólag szívesen aklimatizálódott.

A Rozgonyi házzal már egészen másképp fejlődött az ismeretség.

II.

Igaz, hogy gyökeresen más is volt ott a háztáj, a szellem és minden.

Már maga a ház feje egy specialitás, kit a szülők akarata doktorrá, öröklött hajlamai pedig üzletemberré tettek.

Vállalkozott ő a világon mindenben. Szeszt főzött, kukoriczát termelt, deszkát fűrészelt, téglát égetett, tutajt usztatott sat., sat... Feje éjjel-nappal főtt, hemzsegett az „üzlettől”, amiért gonosz nyelvek rá is fogták, hogy pácienseihez a helyett, hogy: milyen a nyelve? egyszer másszor ezt az oda nem tartozó kérdést intézte: *was kost der Kukurutz?* Máskor meg a receptje alján ez állt orvosi utasításképpen: *Óránként 10,000 db. téglát.*

A mily mértékben nőtt üzleti vállalatának száma, épp oly mértékben csökkent a pácienseké, kiket lassankint, - egyet-kettőt kivéve - el is hanyagolt. A vége utoljára is az lett, hogy a praxissal teljesen fölhagyva, a közel fekvő *láposi* pusztát bérbe vette, s az üres urasági lakba - mely kastély számba is mehetett - kiköltözködve, minden erejéből gazdálkodni kezdett.

Ettőlfogva aztán az elegáns, hivalkodó Rothné elemében uszott. Az urasági lakot - kölcsön pénzen - fényesen rendezte be; fogatot vett; a gyerekekhez - kikből a városiak szerint minden évben meghalt kettő-három s kik azért mégis mindig kilenczen voltak - guvernántot fogadott; télen át *zsurokat* tartott, a nyarat pedig a család büszkeségével és reményével, a legidősebb és legszebb kisasszonynyal valamely divatos fürdőhelyen töltötte, várva-várván azt a bizonyos bankárt, vagy legrosszabb esetben nagykereskedőt, ki a kilenczes sort elülről megbontani lesz hivatva.

A leány ragyogó keleti szépség volt, csodálatosan telt idomu s mégis sugár. Arczbőre apja olajbarna és anyja hófehér színének leirhatatlanul érdekes keveréke - leginkább az elefántcsont, vagy a keleti gyöngy sárgás, meleg fehérségéhez hasonlíthatnám - míg csattanó piros ajkáról egy neves költőnk azt írta valahol: ha megcsókolna egy rózsabimbót, az nyomban

kinyílnék az érintés melegétől. A kissé érzéki ajkak kifejezését bizonyos méla, csak fajabeli nőknél található fájdalmas vonás nemesítette meg, mely állandóan ott lebegett az ajkszőgletek körül, még akkor is, mikor az ajkak mosolyogtak, a mi ez arcznak eszményi báj kölsönzött.

Ilyen volt Czeccilia, - házi néven Czili - kit szerintem a Rachel vagy Eszter név illetett volna meg leginkább. - És noha ilyen volt, és noha öt éven keresztül szakadatlanul tartották a zsurokat, járták a divatos fürdőket, huszonnégy évet ért el, a nélkül, hogy akár egy báró, akár egy bankár, akár csak egy csipetnyi nagy- vagy kiskereskedő is - „beszért volna a papával”.

Ezt így tovább folytatni nem lehetett, több oknál fogva, melyek között nem utolsó helyen állt az, hogy a legifjabb Roth kisasszony is ijesztő módon kezdett kilógni a rövid szoknyából, pedig rajta kívül még három szál volt olyan, a ki Czeccilia után sorakozott években.

A taktikán hát valahogyan változtatni kell - ez az egy világos.

- De hogyan?!

Mint már annyi merész és geniális eszmének, ennek is az asszonyi leleményesség kiapadhatatlan termékenységű melegágyában kellett csirába szökkennie.

Hogy esett meg, hogy nem: egy szép, vagy lehet, hogy rút napon Roth Sámuel doktor azzal ejté ámulatba a világot, hogy a maga, valamint törvényes utódai számára az ő Rozgonyi nevet megszerezve, Ábrahám kebeléről nagy hirtelenséggel a római keresztény katolikus anyaszentegyház kebelére hajtotta fejét - tizenegyed magával...

Az új helyzetbe - mely alapján a régi maradt - természetesen új elemeket kellett bevonni s a régi ismerősök körét gyökeresen átváltoztatva, a kereskedői osztályt a gentry és hivatalbeli félékkel cserélni fel, ezeket pedig akkép lekötni, hogy a központ lehetőleg a Rozgonyi-ház maradjon. E föladat ismét az asszonytól várta a megoldást.

Ez a hajdani szépség, ez a hervadt, sovány, mérhetetlen ambícióju urnő rendkívüli - a mi kis világunkban eddig soha nem látott dolgokra adta rá fejét. Először csak házi hangversenyeket rendezgetett, a hol a műsor javarészt leányaival töltötte be, a többit pedig házassulandó ifjaknak juttatta; majd jótékonyczélu nyilvános előadások következtek. A próbák természetesen nagyobbára kint a pusztán, az ő vendégszerető házában folytak, gazdag uzsonnák, vacsorák, „rögtönzött” táncmulatságok kíséretében. Költség, fáradság nem jött tekintetbe, hogy háza a „reményteljes” ifjuság számára vonzó gyülekező helyet képezzen.

Az *arany ifjuság* pedig hűségesen eljárta a próbákra, megette a kitűnő vacsorát, megitta a pompás bort, tánczoltatta a szép és nem szép kisasszonyokat, udvarolt is nekik nyakra-főre - hanem - - bizony csak otthon hagyta csücsükelni szépen valamennyit.

Ezekben a famózus próbákban a mi fiatal mérnökünk, kivel egy nyári táncmulatságon ismerkedtek meg, szintén megjelent olykor, de csak a csöndes megfigyelő szerepét vállalta el és töltötte be - a maga privát gyönyörűségére (no, meg úgy néha a mi mulattatásunkra is).

Ebben a kedvtelésében a háziak nem igen háborgatták. Az asszony szertartásos, fagyos udvariassággal - à la grande dame - Czeccil fönséges közönnnyel traktálta, a két ifjabb kisasszony a háztartással vesződött, az ur pedig - ki ezeken a próbákban, noha ritkán volt jelen, mégis a legnehezebb szerepet vitte: ő adta t. i. a hozzá való pénzt - eleinte foglalkozni próbált vele: beszért neki a repczéről, aztán a gyapjuról, majd a dohánytermésről, sőt a repaczukorról is. Csak mikor meggyőződött róla, hogy: „ez a fiatal ember a világon semmihez sem ért” hagyta őt magára, hogy mulasson és boldoguljon hát, a hogy tud.

Egyéb se kellett neki. A körülötte forrongó akció, alig palástolt titkos rugóival, melyek azt folyton egy irányban, egy cél felé mozgatták, láthatólag mulattatta őt. Olykor egy-egy futó mosoly, vagy halk sarcastikus megjegyzés árulta el a benyomást, melyet benne ezek a lázasan

lűktető iparkodások keltettek. A még mindig tetszeni vágyó mama előkelően fölhuzott, festett szemöldökével, stecherrel fegyverzett, de a nélkül is mindent élesen meglátó kissé gyuladt szemeivel, határozottan komikus hatása volt; a leányok közt Czeccilt nagyon szépnek, a többi közönségesnek és valamennyit felületesnek találta.

A körülöttük forgolódnó gárdáról - és pedig mióta alkalma volt azt közelebből megismerni, még inkább, mint azelőtt - csak egy szánakozó vállvonítással szokta kifejezni véleményét.

Igaz, hogy ő is minden egyéb lehetett, mint népszerű vagy rokonszenves e csapatban. Szellemi fensőbbiségének nyomása, megjelenésének eleganciája zsibbasztólag hatott valamennyiökre. Pillantásai, mosolya, hallgatása szóval egész lénye a megtestesült kritika ólomsulya gyanánt nehezedett rájuk s elég volt, ha a legzajosabb jókedv kitörésének közepette valamelyikük sugva ennyit mondott: *jön a zsidó*, - hogy a nevetés azonnal elnémuljon s az általános mozgékonytságot épp oly általános dermedtség váltsa föl.

Imponált nekik és ő ezt tudta is. Imponált mindenkinek. Nem szerették, de tartottak tőle, respektálták. Csak ennyit óhajtott, s minthogy ezt elérte, meg volt elégedve.

III.

Hát még mikor egy előadandó új darab olvasópróbáján a szép Czeccillel - a ki természetesen a főszerepre volt hivatva - a szerelmes ifjunak, míg a „tante” és az „oncle” piketiroznak, négy kézre kellett volna zongorázni, közben vallomást cserélvén és kisült, hogy erre a szerepre senki sem alkalmas, mert szerelmesnek ugyan elég szerelmes volt valamennyi, de zongorázni aztán annál kevésbé tudott egy is közülök.

- Mérnök ur, hiszen maga jól zongorázik, ugyan könyörüljön meg rajtuk - mondom a fiatal embernek.

- Ah, ön zongorázik? - szól Czeccil, a szokottnál egy fokkal melegebben mosolyogva felé. - Lám, és hogy titkolja! Kérem, igen nagyon kérem, vállalja el ezt a szerepet - a jótékony cél szent nevében kérem.

- Igen, igen, kérjük, mindnyájan kérjük, tegye meg, vállalja el, hangzott összevissza.

Knopfmacher egy szót sem felelt. Fanyalogva ült a zongorához s a kíséretet - prima vista - nagy precisióval játszotta végig.

Kitörő taps jutalmazta érte, Czeccil kissé affektálva és francia nyelven fejezte ki háláját, mit a mérnök ugyanazon nyelven háritott el magától. Majd fölkiáltott, hogy játsszék nekik valamit, azt is megtette, még pedig olyan dillettantizmussal, a mi közel járt a művészethez.

Mikor aztán Czeccil tüntető modorban bókkolt neki - most már angolul, ő pedig azt tetejével adta vissza ironikus modorában, de szintén angolul - tekintélye végleg megszilárdult, azaz: most már még annyira sem szívelhették, mint annakelőtte.

Hanem hát most már nem kerülhették ki. Közibük állott: tanulta, játszotta szerepét: fokozatosan belemelegedett, lassanként oktatójuk, vezetőjük lett. A gyakorló próbák a zongorán Czeccillel naponként folytak, nagy szakértelemmel és sokkal - de sokkal több buzgósággal, mint azt az előzmények után vártam volna tőle.

Egyszer mondtam is neki tréfásan ilyesmit.

- Vagy vállalkozom, vagy nem. S ha már belevittek, érdekemben áll, hogy a többi se botor-kázzék körülöttem vaktába.

- Természetesen. És aztán - evés közben megjön az étvágy... mi?

- Meglehet.

Tapintatom megsugta, hogy ne folytassam ezt a témát.

Következett aztán az a közönséges, mindennapi dolog, a minek már untig elég variációját ismerjük Éva anyánk kezdeményezése óta: az asszony bolondítja a férfit, a férfi pedig - bolondul.

Nagy szépségének tudatában Czeczil „játszani kezdett a legénnyel” - csak úgy könnyedén - „mint macska szokott az egérrel.”

Nem sok fáradságot pazarolt rá, nem is kellett a kaczérságnak azt az ezernyi csinját alkalmaznia, a melyekben hosszú gyakorlás útján rutinet szerezhetett. Elég veszedelem volt már maga a gyakori érintkezés szülte bizalmasság, a mit a próbák elkerülhetlenné tettek.

Azt a hullámos fekete haját, azt a gyöngyház fényű vállat, mely a csipkeujjakon áttündökölt, azokat a ragyogó sötét szemeket elég volt egyszerűen megcsodálni, hogy egy huszonhat éves épvérű ifjú álmatlan éjszakai ésbontó képekkel népesüljenek be - hát még aztán naponkint közvetlen közelében ülni a zongora előtt, érezni a hajzat mámorba ejtő finom heliotrop illatát, a vállak sugárzó melegét s a selymes hosszú pillák alól ki-kipattanó delejes szikrák égetését...

A vége pedig ennek természetesen az lett - a mi előre látható volt: Ármin szeretni kezdte a leányt eszeveszett, végzetes szerelemmel.

És ezzel kezdetét vette a Golgothajárás.

Ismerem annak minden stációját. Barátságom, részvétem hiven elkísérte valamennyin végig, míg csak... no de nem akarok a történetnek elébe vágni.

Történt, hogy egy alkalommal, mikor a szerepükhöz adott utasítás szerint - mely utasítást közbevetőleg mondva, kezdettől fogva nagy pontossággal követték - suttogniok kellett, így szólt a leány az ifjuhoz, angolul, mint ilyenkor mindig:

- Kérni akarom valamire. Ne hordja többé azt a havannaszínű kalapját.

- Miért ne hordanám?

- Mert... az egész világ olyat visel.

- Ez éppen annyi, mintha én ugyanezen okból arra kérném magát, hogy ne viseljen *frou-frou*.

- Az más... az nem ejt tévedésbe senkit. De ha én bent vagyok a városban, minden utcában három-négy barna kalapot látok ögyelegni, én aztán - tudja kissé rövidlátó vagyok - mindenik alatt magát képelem.

- És ez bosszantja?

- Nem.. de...

- Untatja - -

- Az sem... hanem...

- Hanem?

- *Nyugtalanít...* És hosszú, álmatag pilláit lesütve, idegesen kezdi morzsolgatni a keblére tüzött Maréchal-Niel csüggeteg szirmai.

A kik ezt messziről látják, gyönyörködve mondogatják: milyen pompásan játszik!

Árminnak pedig minden vére szívéhez tódul, onnan meg egyszerre arczába.

Pillanatig nem szól, mert nem tud szólni. Nehány halk akkordot vesz találomra - a hangjegy sorai összefutnak szeme előtt.

- Tudja most, hogy mit beszél? - kérdi aztán alig hallhatólag.

Czeczil nem felel.

- A mit most mondott, vagy tréfából mondta, vagy komolyan, vagy - kaczérságból. Melyik hát az igazi a három közül? Válasszon... Feleljen! Követelem.

- Megmondom holnap!

És aztán egész este kerülve kerülte a leány.

Tehát holnap!... Addig még haza kell innen mennie, le kell feküdni, aludni is - ha ugyan ez lehetséges - aztán fölkelni, öltözködni, dolgozni, ebédelni, sétálni, közönyös emberekkel, közönyös arccal közönyös dolgokról fecsegni, míg végre eljön az est, az előadás estéje, hogy ott, a színpadon Czeczillel szerelmeskedjék - komédiából - mikor minden csöpp vér izzó lávaként hömpölyög testében, lélekzete akadozik, szerepének betanult szavai összefüggés nélkül hemzsegnének agyában s a forrongó chaosból csak egyetlen mondat válik ki világosan s tér minduntalan makacs kegyetlenséggel vissza: „megmondom holnap!...”

IV.

Az előadás mindjárt kezdődik. A két „öreg” már a kártyaasztalnál ül, várva a jelző csöngettyű szavát. Czeczil kilép az öltözőből. Szivalakban kivágott aranyszínű surahruháját tündöklő fehér gyöngyhimzés borítja, keblén a hőségtől tikkadó gyöngyvirág ontja részegítő illatát, arcza halvány az izgalomtól, ajka ég, mint a rubin tüze és - a keskeny vénusi homlok szabadon, *frou-frou nélkül* fehérlik a hátra fésült kékfekete hajzat keretéből.

Soha se láttam ilyen szépnek.

Jelenete kezdődik. Ama bizonyos méla vonással ajka körül helyet foglal a zongoránál. Ármin mellé ül és kábultan, remegő ujjakkal játszani kezd. A függöny lassan emelkedik. A zongora, a színpad, a közönség, az egész világ szédítő körforgásban lejt körülr... csak Czeczilt látja, a mint csendesen fordítja felé ígésző arcát s szerepéhez hiven, mosolyogva sugja:

- *Kaczérság volt.*

Irgalmatlan, fülsértő, hamis akkord disszonanciája reszkettette meg a levegőt.

Utána a közönség jóhallásu részének hangos nevetése.

Ármin sápadtan, összeszorított ajakkal tétováz egy pillanatig; szeme Czeczilre mered, ki szendén mosolyogva két ütemet halad előre. Kárörvendő, gunyos, vigyorgó arcok villannak meg szeme előtt - de csak egy másodpercre. A következő pillanatban a mulasztott ütemeket átugorva, egy merész akkorddal utoléri társát és szabatosan, simán, kifejezéssel játszik tovább.

Hangja csaknem elful, a mint suttogja:

- Miért tette ezt velem?

- Unatkoztam.
- Miért nem felelt így tegnap?
- Hogy megbüntessem.
- Ugy?... Bántottam önt valamivel?
- Bántott... sértett... megalázott.
- Ne mondja! És mivel?
- *Közönyével.*

Tovább zongoráztak. A közönség láthatólag élvezte a szép zenét s a suttogó „szerelmesek” kifejező arcjátékát, míg a *tante* meg az *oncle* gyanutlanul piketirozott tovább.

Ez alatt Ármin tökéletesen ura lett érzelmeinek. Külseje, hangja többé mitsem árult el a lelkében forrongó viharból. A rendes, ironikus mosolygás játszott ajkán, midőn Czeczilhez hajolva ismét megszólalt:

- És - meg van elégedve az eredménnyel?
- Oh... tökéletesen.
- Mit ért el?
- Meggyőződtem, hogy ön sem különb a többinél. Mig egyfelől a szívét a góg hármass pánccsal borítja, addig hiusága oldalán, melyet elfeledett vértetni, az első atlaquera sebesíthető... Aztán hozzátevé:

- Olyan leányt, mint én, nem lehet büntetlenül mellőzni.

Kis szünet a dialógbán, mialatt a zene tovább foly. Ármin kezdi:

- S most nincs más hátra, ugy-e, mint térdeimen kérni kegyelmet?
- Igen, ez hátra van még, de - hiába gunyol, *nem fog elmaradni.*
- Bizonyos benne?
- És ön... ön kételkedik?
- S ha azt mondanám: *igen...*
- Az újabb sértésszámba menne.
- Tehát: *igen!*

Frenetikus taps zugott fel a teremből hozzájuk. A közönség el volt ragadtatva. Mükedvelők az elismerésnek ilyen őszinte, igaz kitörésében még aligha részesültek. Nehéz lett volna elhatározni, vajjon a zenei, vagy a színjátszási virtuozitást élte-e inkább.

Tízszor is kihívták a lámpák elé őket s ők mindannyiszor kéz-kézben, elégült mosolygással jelentek meg.

Milyen összeillő pár volna, - sugja oda Rozgonyinének a szomszédja.

- Ugy találja? - fordult az epésen feléje - *Rozgonyi Czeczília* és - *Knopfmacher Ármin*. Haha! Gyönyörűen hangzik.

V.

Az emlékezetes színelőadás után ment minden a régi, megszokott kerékvágásában.

Macska kisasszony egy időre szabadjára hagyta a szegény Egér urfit, ki e fölött érzett kevély örömeiben látszólag elégyűlten és nyugodtan folytatta rendes körutját a mindennapi élet simára taposott útján.

A láposi pusztára csakugy kijárt olykor, mint annakelőtte. Beállott a *status quo ante belli* - a dillettánskodással véglegesen szakított. Többé nem volt rávehető, hogy tehetségeivel, sokoldalúságával akár a színpadon, akár a zongorán, akár csak egyszerű tanácsadói minőségben előmozdítsa a „társulat” sikereit. Az aktivitásból különben minden tüntetés nélkül vonult a teljes passzivitásba vissza. Ha okát kérdezték, nevetve utalt a monumentális gixerre, mit első debut-je alkalmával legyőzhetetlen „lámpaláz” követtetett el vele.

Különben is mindezeknél sokkal fontosabb dolga akadt a háznál.

A kis hétéves Móricz, a Rozgonyi ház legifjabb, legsatnyább és legelhanyagoltabb sarja, egy délután - épen mikor az érkező Knopfmacher a kocsiról leszállt - keservesen sirva ült a kastély lépcsőin. Egy nőcseléd állt mellette, a ki nevetve vonogatta a vállát, mintegy jelezve, hogy nem tudja: mi lelhetette.

- A nagyságáék a vendégekkel a Tiszára mentek csónakázni, tán azért sir a Móriczka, hogy itthon hagyták.

- Ne-em a-a-zért siro-o-k, - zokogja a kis Rozgonyi fuldokolva.

- Hát miért, fiacskám? add ide szépen a kezedet. Ugy. No gyere, mondd el nekem.

Odanyújtotta vékonyka ujjait nagy hüppögéssel s hagyta magát vezetni. Sok kérdezősködés, kérlelés, biztatások után sikerült Árminnak a megkeserített gyermek bizalmát annyira megnyerni, hogy elmondta neki nagy bánata okát, körülbelől így:

- Kértem a mamámat, hogy vegyen nekem könyvet, meg táblát, mint a kasznár bácsi vett a kis fiának és tanítsanak engem is olvasni, meg írni, meg számolni, mert én *mérnök ur* akarok lenni. A mama meg azt mondta, hogy csak várjak, ráér az még, ugy se megy be semmi az én tökfembe, hát akármikor elég, ha meg tudok annyit, hogy számár vagyok. Ugyis csak beadnak majd inasnak valami mesteremberhez, ahhoz nem kell ész, meg tudomány.

- Neked mondta ezt a mamád?

- Nem, a papával beszélgettek, de én jól hallottam. És én nem akarok inas lenni. A Poldi, meg a Vili, meg a Dolfika már a városba járnak tanulni és én is akarok tanulni. Ármin bácsi, hát maga inas volt, mikor kis fiu volt?

- Nem voltam, fiam, miért kérded?

- Mert én olyan akarok lenni, egészen olyan, mint maga. Maga nagyon tetszik nekem, kár, hogy maga...

- Mi kár?

- Hogy izé... hogy zsidó.

Ármin önkéntelen elnevette magát. Valami ellenállhatatlan kómikum volt ebben az ujdonsült csöpp Rozgonyiban, a mint e szavakkal az ő teljességgel nem keresztény szellemben konyult orrocskáját magasra emelte.

- Hát ezt kitől hallottad?

- Ezt meg a Czili néni mondta a mamának.

- Mikor mondta?

- Mikor egyszer - akkor - a multkor - tudja, mikor bementek a városba színházat játszani, és a mama azt mondta a Czili néninek, hogy - hogy magát ne szeresse.

- Azt mondta?

- Igen, azt mondta.

- És mit felelt erre a néni? - faggatta Ármin, mélyen elpirulva, mert érezte, hogy visszaél a helyzettel, mikor ezt a gyermeket, a kit mindenki bárgyunak tartott - s ki előtt épp azért tartózkodás nélkül szoktak beszélni - így kivallatja.

- A Czili néni? Hát nevetett és azt mondta: van eszembe! hiszen én... no, ejnye, hogy is mondta csak...

- Gondolkozz egy csöppet, hogy mondta tovább a Czili néni?

- Tudom már... hogy ő csak azt tudja szeretni, a ki őtet elveheti feleségül. És a mama megcsókolta és azt mondta neki, hogy okos gyermek. Nekem ezt soha se mondja és engem nem is szokott megcsókolni.

És ezt a gyermeket tartják hülyének!...

Ármin lehajolt hozzá és gyöngéden megcsókolta a kis fiu még mindig könnyben uszó nagy fekete szemét, mire ez két sovány kis karját villámgyorsan fonta nyaka körül és nevetve, zokogva szorította magához az ifjut.

- Bácsi, maga engem szeret! Ugy-e? És máskor is fog engem megcsókolni... egy kicsikét?

- Igen, fiam; és majd hozok neked könyvet és táblát, és fogunk együtt tanulni, és majd belőled is olyan mérnök urféle lesz, mint Ármin bácsiból. Jó lesz-e?

- Oh nagyon, nagyon, nagyon jó lesz! - bizonyitgatta hevesen. - De *igazán*, Ármin bácsi? Maga nem tréfál? Aztán újból átölelte nyakát, magához huzta és nagy fontoskodva fülébe sugta: Ármin bácsi, én magát szeretem - nem baj, ha nem is vesz feleségül... csak a mama meg ne tudja...

VI.

Semmit se ismerek meghatóbbat, mint ennek a két emberfiának egymáshoz való ragaszkodását, a mely ettől a naptól fogva kezdetét vette s a mely a méltatlanul elrágalmazott kis fiunál idővel egész a rajongásig fokozódott.

Soha semmi figyelemre nem méltatva, mindenütt és mindenkinek útjában állva, a szegény ide-oda lökdösött, természeténél fogva félénk gyermek teljesen magába zárkózott s tőle telhetőleg félre vonulva, rejtélyes benső életet folytatott. Megriadt nagy szemeinek kifejezése, szótlanlansága, hosszú, érthetetlen elmélyedései arra a meggyőződésre vezették környezetét, hogy észbeli tehetsége a közepesnél is jóval alantabb fokon áll s hogy minden művelésére fordított törekvés kárba vészett, vagy legalább is korai fáradtság volna.

Ezt a gyermeket voltaképen senki sem ismerte a háznál. Az apát sokkal inkább elfoglalták üzletei, a kenyérkeresés, családfenntartás súlyos gondjai, az anyát a nagyzás, a divat, az elegancia, a „mi illik, mi nem illik” kultusza, hogysem a zsenge lélek tanulmányozására idejük jutott volna. A lányoknak szintén elég volt a maguk épen nem könnyű feladata: férjhez menni

és pedig mielőbb - hozomány nélkül - a minek magaslatára jutni teljes erőből, derekasan törekedett mindenik a maga módja szerint.

Ármin jóindulata, szelid szavai első kísérletre megtörték a bizalmatlankodó vadságot, melylyel a kis Móricz mindenki iránt viseltetett; mikor meg aztán - ígéretéhez hiven - könyvet is vitt neki, s abból türelemmel, jósággal a betüismerés titkaiba avatta, a gyermek szorgalma, törekvése nem ismert határt, úgy, hogy rövid időn az eredmény minden várakozáson felül kielégítő volt.

Kezdetben szánalom, később vonzódás indította Ármint erre a foglalkozásra. Legalább ő úgy hitte. Nem tudom különben, hogy jutott-e eszébe, megvizsgálni szívének legtitkosabb rejtekét, ha vajjon nem fészkel e abban valahol egy paránya az önző számításnak, egy be nem vallott, önmaga előtt is titkolt utógondolat, hogy e leckeórák révén mintegy közelebb férközhet a dölyfös, elbizakodott lány benső mivoltának megismeréséhez; elég, hogy lassankint valóságos életszükséggé vált ránézve ez az önmagára rótt föladat, a melyet különben játszva oldott meg.

Látogatásait a szalonból lassankint a gyermekszobába gördítette át. Valóságos gyermekké lett ezzel a gyermekkel. Hintázott, lapdázott vele; versekre, dalokra, mondókákra tanította; papírból játékokat, csákót, sárkányt, madarat gyártott neki; tornáztak, birkóztak, versenyt futottak együtt a gyepen, vagy a szénakazlak árnyékában - vége-hossza nem volt a mulatságos játszva tanulásnak.

A kis Rozgonyi gyerek vézna, fejletlen alakja szemlátomást épült, szépült, észbeli tehetsége bámulatosan fejlődött. Ha valakinek föltűnt ez és bókolt a mesternek érte, Ármin nevetve csak annyit felelt: „Pályát tévesztettem, ez világos.”

A hogy a gyermek átalakult Ármin szerencsés keze alatt, úgy alakult át ő maga is lassankint, de mind észrevehetőbben.

Az a kihívó hetykeség, irónikus fanyarság, mely annyi titkos ellenséget szerzett neki, mindinkább tűnedezett arczáról, modorában is mind ritkábban jelentkezett, s valami gyermekies, sugárzó derű ragyogott szemeiben, mely ezt a szép férfi arczot idealizálta és mondhatatlanul vonzóvá tette.

Hogy milyen szemmel nézte a család a működését?

Rozgonyi papának, úgy gondolom, egészen mindegy volt. Neki kisebb gondja is nagyobb annál, hogysem a dolog elvi oldalát csak pillanatra is fontolóra vegye. Ha örült valaminek az egészben, hát legfőllebb csak annak, hogy a taníttatás költsége egyelőre zsebében marad. Nem sok, igaz, de valami.

Másfelől a mama meg volt elégedve, hogy ez a fiatal ember, a kire nincs semmi *kilátás* s a ki külsejénél, modoránál és képességeinél fogva annyira kimagaslott a többi közül, nem a leányok körül „forgolódik” s így „nem rontja a szerencséjüket”. A Szidinek most egy gazdatiszt kérője van - szegényt falura viszik, - de csakhogy viszik - a Régikának is akadt egy ügyvéd - igaz, hogy özvegy, két gyerekkel - hja, nincs miben válogatni. Csak a család büszkeségét, a legszebb, legműveltebb és - legidősebb Czeccilt nem ostromolja komolyan senki eddig. De most is tizen vannak körülötte, azok között kettő olyan, a kire érdemes „reflektálni”. A két legifjabb - és legbájtalanabb - kisasszony még egy évig csak valahogy meg lesz a gouvernant szárnya alatt, noha hosszú lábuk és kezük már most is feltűnő módon látszik ki onnan alkalomadtán.

A szép Czeccil - no az egy kicsit más szemmel nézte az öccse meg a Knopfmacher Ármin dolgát. Eleinte játszta a régi közönyt; aztán taktikát változtatott; csupa báj, szeretetreméltó édeskedés, hízélgés lett; végül kötekedő, csipős, egész a sértegetésig.

„Instruktor ur” szokta apostrofálni leirhatatlan kicsinyléssel a mérnököt, ha olykor - ritkán - szóba álltak egymással.

Az eredmény változatlanul egy volt. A közöny, a nyájaskodás, a dacz, a sértegetés mindig ugyanazon jégpánczélba ütközve tört meg - a rideg gunyoros nyugalom vértjén, melylyel magát Ármin minden kikerülhetetlen érintkezéskor körülvette a leánynyal szemben.

VII.

Napok, hetek multak - az állapot nem változott. Hódításainak összes kipróbált és mindedig csálhatatlannak bizonyult eszközét működésbe hozta Czeczil, a nélkül, hogy egy lépéssel jutott volna közelebb a kitűzött célhoz; közönséges, többé-kevésbbé ismert eszközök egyéb-iránt, némelyike bizony egy kissé kopott is, melyek azonban közönséges körülmények közt és közönséges emberekkel szemben többnyire ellenállhatatlanok szoktak lenni - - mig egyszer csak azt vette észre, hogy kaczérságának dus arzenálja ki van meritve, fegyvertelenül, tétovázva áll - a győzelemtől pedig távolabb, mint a legelső pillanatban.

Vajjon csakugyan kisiklott volna az egerke a bársonyos, behuzott körmű kis mancsok közül?

Homályos érzete támadt, hogy valami rendkívüli, valami teljesen ujnemű stratégiára kell rátérnie, a mely az „ellenséget” készületlenül találva, meglepje s a kapitulációra rákényszeritse...

- Ármin bácsi, engem egy kicsit a Czili néni is szeret már! - ezzel az ujsággal lepte meg a mesterét egy napon a Móricz gyerek.

- Már? Hát eddig nem szeretett?

- Bizony nem. Csak úgy néha, mikor jókedve volt. Akkor adott almát, meg csokoládét. De mikor szépen felöltözködött, soha nem volt szabad közel menni hozzá, azt mondta: eredj, összegyűrsz, aztán nem fogok finoman kinézni. Aztán mindig csak úgy hívott, hogy: te kis buta.

- Hát most?

- Hát tegnap bevitt a szalonszobába, a honnan máskor mindig kikergettek, fölültetett maga mellé a dívánra - milyen jó azon hintázni, próbálja csak meg - aztán meg is ölelt, pedig az a szép csipkés ruhája volt rajta tudja, a melyik olyan - mint a grizkoh, aztán megcsókolt tiszser is és azt mondta, hogy én vagyok az ő drága kis öcsikéje, az ő aranyos kis okos Móriczkája, meg minden... Aztán adott czukros-mandulát, sokat-sokat - most is van még a zsebemben. Kell?

És zsebébe markolva, odatartotta neki kis tenyerét. Ármin nem utasította vissza.

- Hát aztán fiacskám? - kérdé mandulát ropogtatva.

- Aztán azt kérdezte: miért szereted te úgy azt a mérnök urat, hiszen nem is testvéred.

- Mit feleltél?

- Azt hogy: nem ám, hanem még annál is több... Ármin bácsi az én papám.

Ármin elérzékenyülten csókolta meg a fiu homlokát.

- Eddig van?

- Eddig. De még aztán mondott ám valamit. Elmondjam?

- Hogyne. Csak ki vele.

- Hogy hát... akkor... ő meg az én mamám. Mondtam: nem bánom, ha Ármin bácsi megengedi. Aszonta, hogy kérdezzem meg...

Kissé várt a feleletre, de az csak késett.

- Haragszik? - kérdé hozzá simulva.

- Nem.

- Hát megengedi? - szólt ismét hizelegve.

- Meg - volt az alig hallható válasz „Mit akarhat az a leány...” tűnődött aztán magában egész este és másnap is és aztán folyvást - éjjel-nappal.

Czeczil csakugyan egész váratlanul szenvedélyes testvéri szeretet szállotta meg egy idő óta. Kezdett komolyan érdeklődni a gyermek fejlődése, haladása iránt. Kikérdezte, megdicsérte, becézte, sétáltatta - még játszott is vele. Ez a gyermek lett lassankint az érintkezési pont, az összekötő láncszem a két lélek között. Egyebekben nem volt semmi közösségük.

De a gyermek - öntudatlanul - kitűnő médiumnak vált be. Czeczilnek folyton Ármin papáról, ennek meg szakadatlanul Czili mamáról csevegett.

Ezer jellemző apróságot tudtak meg egymásról így és minden jel arra mutatott, hogy Árminnak csöppet sem esett terhére a lélektani megfigyeléseknek ez az új, közvetett módja.

Fokozott érdeklődéssel, majdnem türelmetlenséggel nézett a lecke napok elébe. Tudta és titkon remélte is, hogy mindig hall valami újat, s a gyermek minden bizalmas kotyogása egy-egy homokszemet szolgáltatott ahoz a piedestálhoz, melyet bálványképének titkon épített szíve rejtekében.

Egyszer a kis fiú ezzel fogadta:

- Ármin papa, tud maga hajót csinálni?

- Milyen hajót?

- Ilyet ni - és egy kis papírcsónakot mutatott. - Ezt a Czili mama csinálta tegnap, de már egészen szétázott. Azt mondta, hogy Ármin papa majd készít másikat, ha kell vastag papír, csak menjek ő hozzá, majd ő ad.

- Megpróbálom. Hát hol a papír? Egy-kettő... szaladj!

A gyermek röpillt és nem sokára egy iv tiszta papírral került vissza.

Ármin a kezébe vette és lassan, gondolkodva hajtogatni kezdte - ha eszébe jutna, hogyan is csinálta ő azt a hajót - ezelőtt husz esztendővel. Egyszer csak összerezzen s szeme egy pillanatig mereven tapad a papírra.

Czeruzával ez a pár szó volt a papírra vetve angolul:

„Meddig fog ez még így tartani? Belefáradtam.”

Ezt csak Czeczil írhatta. Más senki sem tud a háznál egy szót is angolul.

Aztán jobban szemügyre vette a papírt. Mind a négy sarkán ugyanaz a kérdés - hogy figyelmét valamiképp ki ne kerülhesse.

Némán vesztegelt egy darabig. Szemét a padlóra szögezve, gondolkozni akart, de nem birt. Meg volt zavarodva.

Aztán összeszedte nyugalmát. A hajót megcsinálta, egy szál fonalat kötött rá s kézenfogvást ment le kis gyámlójával a Tiszához „hajót vontatni.”

A következő leckeóra után a gyermeknek ismét hajó kellett és ismét hozott papírt a nénjétől.

A tiszta lapnak ezuttal csak egy sarkán állt:

„*Még mindig haragszik?*”

Ugyanaz az elbánás érte, a mi az elsőt. Csolnak lett belőle, madzagra került és szétázott a Tisza vizében.

Ismét néhány nap telt el. Ezalatt a Móríczipusztithatatlan kedve a vízi sport iránt csodálatosképpen fokozódott. Hallani sem akart egyébről.

A legujabb hajóhoz való építési anyagon pedig tiszta, szilárd betükkal állott:

„*Még csak feleletre sem tart érdemesnek?*”

Ármin czeruzával ezt írta alája sebtlen:

„*Mi czélja mind ennek?*”

- Vidd vissza Czili mamának, mond meg, hogy keményebb papírt adjon.

Pár percz múlva a fiu diadalmasan lobogtatott egy kemény fehér lapot.

Ármin megnézte.

Vékony, alig kivehető vonásokkal állt rajta:

„*Bocsásson meg.*”

A hajó elkészült.

- Vidd át fiacskám, kérdezd meg a kis mamát, jó lesz-e így?

Pompás egy hajó volt ez, két oldala ékes rajzokkal. A rajz szeszélyes arabeszkjei között imitt-amott e szavak beszöve:

„*Hagyjon nyugton. Nem haragszom. Nem szokásom mindenkire haragudni.*”

Keze reszketett, míg rajzolt és írt... szíve még inkább, mikor a kis fiu visszajött sirva, hogy a Czili mama a csónakot, azt a gyönyörű csónakot, összetépte, őtet pedig kikergette.

Ármin akkor éjjel a szemét se hunyta le. A mi különben egy idő óta nem volt szokatlan dolog előtte.

„Mit akarhat vele az a leány?” e kérdéssel feküdt le este, ezzel tépelődött egész éjen át és ezzel kelt föl kora reggel - a nélkül, hogy csak némileg kielégítő feleletet talált volna rá.

Csupán egy dologgal jött tisztába, mint ő hitte véglegesen: hogy eddig szilárdul megvédett pozícióját ezentul is föntartja, hogy semmiféle hadicsel, asszonyi praktika onnan kimozdítani nem fogja.

VIII.

Tíz nap, vagy tán több is eltelt, a nélkül, hogy a láposi pusztára kiment volna. Minden szabad idejét nálunk töltötte.

Külsőleg nyugodtnak látszott; a felületes szemlélő nem talált volna semmi változást rajta.

Kártyázott, csevegett, zongorázott, vagy fölolvast, mint régen - csak hogy ez a nyugalom nem volt egyenletes. Néha hosszan magába mélyedt, mint a ki valami fölött tépelődik;

ilyenkor mozdulatai gépiesek vagy tétovázók lettek, szeme célpont nélkül révedezett a levegőben, aztán hirtelen, erőszakosan fölrázta magát s egy bágyadt mosolylyal, vagy kényszerített tréfával mintegy beleugratta a mindennapi élet sodrába. Olyan vergődésforma volt ez, mint az oldalra billent beteg halé, mely erőtlenül libeg ides-tova az akvárium vizében, míg időközönként váratlan gyors szökkenéssel kiegyenesedik s kétségbeesett igyekezettel rohan körül a szűk edényben, mintha futni, menekülni vágyna a közelgő, a kikerülhetetlen végtől.

- Elhagyom ezt a fészket, folyamodom, hogy máshova helyezzenek; - mondta egy izben.

- Hová akar menni?

- Mindegy nekem akárhova... de innen megyek... aztán hozzátette: itt nincs semmi kilátás - és elgondolkozott. Én hallgattam. Tudtam jól, hogy mire nincs kilátás, minek kérdeztem volna.

- Levelet kaptam a pusztáról, - mondja egy napon nevetve.

„Hát csak nem nyughat az a leány”, gondoltam magamban; de mikor a levelet s rajta az iromba nagy betűket láttam, én is nevettem.

A Móriczka irt az ő Ármin papájának: mi az oka, hogy már két lezkenapon hiába várta? A Czili mama is várta. Lementek ketten a Tiszára és onnan mindig az országotra néztek, hogy jön-e már az Ármin papa kocsija? De nem jött. Azért ő szorgalmas volt ám, nem maradt hátra, mert a Czili mama mindennap egy órát tanult vele, és játszottak is mindenfélét, de az még sem volt *olyan*, „tudja Ármin papa, a leányok még sem értik azt úgy, mint mi férfiak”. Holnap megint lezkenap lesz, majd beküldjük a kocsit érte és a Tiszánál fogjuk várni, a Czili mamával, de kijöjjön, mert különben sirunk ám...”

A Móricz gyerek kezevonása, stylusa, ortografiája volt ez, és mégis világos volt, hogy ezt a levelet nem ő gondolta.

De azért „Ármin papát” egészen fölwillanyozta ez a levél. Arcza égett, szeme lázasan ragyogott az örömtől. Izgatott volt; leült és fölállt, körülsétált, ismét leült - nem lelte helyét.

- Most már csak ki fog menni? - kérdém.

- Nem megyek.

- Soha?

- Majd még tán egyszer-kétszer, illedelemből - mielőtt bucsuzni megyek. Holnap irom meg a folyamodásomat...

- Hát csakugyan itt hagy bennünket, elhatározta?

- Visszavonhatatlanul. Holnapután beadom a folyamodást.

És másnap csakugyan nem ment ki. A kocsi üresen tért vissza a pusztára.

És harmadnap a folyamodását csakugyan - nem adta be.

IX.

Nem. Nem adta be.

Reggel nyolcz óra lehetett. A fiatal mérnök épen öltözködését végezte; hivatalába készült. Kissé el volt késve és sietve látott reggelijéhez, mit egy nagy tálcán szolgálja vitt be számára.

A szamovárban már dübörgött a víz, épen rá akarta önteni a teára, mikor hirtelen, hevesen valaki megrántja az előszoba csöngettyűjét.

- Bemehetek? - kérdi egy fojtott, remegő hang a szolgától, de választ sem várva, az ajtó fölpattan és - Ármin kábultan, megkövülve mered a jövevényre.

Czeczil volt. A kis Móriczot vezette kézen.

Köpenycsuklyája mélyen volt homlokára huzva; arcza a fekete bársony-keretben a szokottnál is halványabbnak látszott, szemei alatt kékes gyűrűk árnya setétlett. Idegesen vonagló ajka mosolyogni próbál, mialatt lassan két fényes könnycsepp gördül alá arczán. Hangja el-elcsuklik, a mint a kis fiúnak mondja:

- Eredj... öleld meg apádat...

A fiu már akkor a divánra, onnan Ármin nyakába ugrott, ölelésével lenyügözve őt és elfojtva szavát.

Aztán kérőn nyujtja nénje felé egyik kezecskéjét. Czeczil lassan közelebb lép. A gyermek egyik karját az ő nyakára fonja s a két szép fejét egymáshoz szorítva, fölváltva csókolgatja és nevet és sir és turbékol örömében.

A váratlanul közel jutott két száj suttog ezalatt:

- Czeczil... örültté akar tenni?

- Én már is az vagyok...

- Hinni kezdem. Miért tette ezt?!

- Bocsásson meg!... Meghalok, ha nem...

- Miért gyötört olyan halálosan?

- Nem tudtam, hogy - - szeretem...

Az ajkak nem suttogtak többé. Némán tapadtak egymásra, forrón... hosszan...

Az a feketecsuklyás gyönyörű fej aztán aléltan, hunyt szemekkel siklott az ifju vállára. Pillanatra ájultnak látszott - mintha még lélegzeni is megszűnt volna. Ármin szorosan tartotta karjában, reszketve, mint aki álmodik kincsről s fél, hogy fölébredve, elveszíti... és csókolta arczát, szemeit, ajkát... Ki tudja hányszor, meddig.

- A gyermek!... - rebegte végre fölriadva.

Ám a gyermek már hegyen-völgyön túljárt ezalatt. A tálczáról tejszin, kétszersült, vajas szeletke mosolygott felé; egy nyitva feledett fiókból egész garmadája a szebbnél-szebb rajzoknak; asztalokon, állványon, falon, mindenütt tömérdek megbámulni való csecsebecse, kép. Korának mozgékonyásával, változó impressziókra fogékony kíváncsiságával szaladta be a garçonlakás két csinos szobáját, megizelve mindent, ami enni és alaposan fölforgatva, a mi nézni való volt benne.

Volt hát idejük könnyíteni szívük terhén. A leány elmondta, hogy az első pillanattól fogva érdeklődött iránta s az üresfejű rüpökök udvarlását azóta csak unalommal, undorral tűrte. Aztán tetszeni óhajtott neki, és közönye fölött érzett fájdalmát sértett hiuságnak vette. Meg akarta boszulni mellőztetését és a helyett ő maga bünhődött meg keservesen... Aztán küzdeni próbált szívével, hogy anyját megnyugtassa - mig meg kellett győződnie, hogy késő!... nem bir vele, erősebb, mint ő... eljött és most itt van... testestől-lelkestől...

Ármin móhon leste, szivta minden szavát. Saját sérelmeiről, megaláztatásairól, elkinzott szive csatáiról, melyeken a büszkeség győzött sokáig, nem is beszélt; csak nézte, nézte ezt a

csodálatos leányt, kit ő eddig hiunak, gögösnek, kaczéznak ismert s a ki most ide jött hozzá, fényes nappal, kihíva a világ ítéletét, kockáztatva szülei méltó haragját, hogy meghajtva büszke fejét, megalázkodva, önként bocsánatot könyöröggön és nyerjen, ha mindjárt jó hírneve árán is...

Várhatott-e, álmodhatott-e ilyen elégtételt? Törpének, semminek érezte magát a szerelemnek ily fönséges, elementáris erővel való megnyilatkozása előtt.

Lassan lecsuszva, átkarolta a leány térdeit és úgy tekintett föl hozzá áhitattal, imádkozó elragadtatással...

Tagadhatatlan, hogy Macska kisasszony ezuttal váratlanul, hihetetlenül merész ugrásra vete-medett; az is szent, hogy minden várakozásán fölül sikerült az neki. A boldogtalan Egér urfi ott hevert előtte, ahol látni kívánta: lábainál, a porban...

Az áthelyezést kérelmező, beadásra kész folyamodvány pedig ott feküdt türelmesen az asztalon. Czeczil kezébe vette, megnézte, aztán mosolyogva nyújtá egyik sarkát Árminnak, a nélkül, hogy a másikat eleresztette volna, aztán elkezdtek huzni, huzni csöndesen és huzták, míg csak hosszában végig nem repedt. S akkor egymást átkarolva, nevetve dobták a kályha tűzébe.

Czeczil hallgatva nézte a lobogva égő papírt, míg lassan hamuvá nem lett, aztán hirtelen elkomolyodott s két kezét keblén összekulcsolva, mélyen főlshajtott.

- Mi volt ez Czeczil? - kérdezte Ármin gyöngéden.

- Semmi...

- Akarom tudni. Miért sőlhajtott?

- Gyerekség. Arra gondoltam, hogy miért nem ismertük meg egymást korábban egy évvel.

- Igaz, egy egész év vezett kárba szerelmünkre.

- Mondjuk inkább, szerelmünk vezett kárba egy egész életre. Gondoljon a jövőre. Mi lesz belőlünk, Ármin?

- Férj és feleség, te kis bohó, - mondja az nevetve. - Mi is lehetne más?

- El tudja érettem hagyni a vallását? - kérd hirtelen a leány, egyenesen szemébe nézve.

Ármin elhalványodott. A rabbi fia soha egy pillanatra se gondolt arra, még csak mint lehetőségre sem, a mit ez a leány most kérdezett tőle.

Nem mintha szívében bigott lett volna - a szülői ház küszöbét korán átlépve, úgy nevedett, úgy élt, mint akármely keresztény család gyermeke, de otthon, az ősz rabbi házánál, az óhitű édesanya tűzhelyénél, ott gondosan kellett kerülnie még látszatát is a vallási közönynek, ha csak nem akarta atyja keserű haragját, anyja könyeit s a hitközség megbotránkozását fejére kihívni.

- Nem, Czeczil - szólt végre - azt nem tudnám tenni, de nem is látom semmi szükségét. Elmegyünk innen valahova, Bécsbe, vagy még messzibb, ahol a törvény nem zárja ki a zsidó és keresztény között való házasságot.

- A polgárit, ugyebár? A mely itt nálunk érvénytelen?... Szegény Ármin! és maga azt hiszi, hogy ebbe az én nagyralátó anyám valaha beleegyeznék? Akkor teljességgel nem ösmeri őt! Inkább föláldozna engem, a saját boldogságát és valamennyi gyermekéét, ha kell, mintsem megtűrjön családjában egy olyan házasságot, a mely törvényeink szempontjából kifogás alá eshetnék - s a mely őt visszarántaná oda, a honnan kivergődni életföladatul tüzte maga elé.

- És most én kérdezem, Czezil, nem tudná érettem elhagyni anyját? Maga nagykorú, rendelkezhetik jövőjéről.

- Az áldozat nem egyenlő: anyát dobni el, egy előítéletért... Tudna-e szeretni, becsülni mint feleségét, ha el bírnám feledni, mivel tartozom szüleimnek?

- És az én szüleim? - kérde végtelen szomorúsággal - az öreg orthodox zsidópapa s az a szegény kopaszra nyírt, parókás fejű vén zsidóasszony, a ki egyetlen fiának nevez?...

- Ne beszéljünk most erről, Ármin, - vág közbe a lány láthatólag kellemetlenül érintve. - Ne beszéljünk a jövőről, éljünk a jelennek! Én most sietek haza. A kocsí a piacon vár, vásárlások ürügye alatt jöttem a városba. Ne féljen, hogy Móriczka elárul; ha elevenen fűrészelnék, se beszélne ki egy szót, ha azt mondom: Ármin papa nem akarja. Maga csak jöjjön, járjon ki ezután is, mint eddig. Mama ne tudjon, ne is sejtessen semmit a köztünk levő - *vonatkozásról*. Majd én azon leszek, hogy az udvarlók serege lassankint elszéledjen mellőlem. Azalatt maga járjon kedvében anyámnak - a papa nem számít - tegye magát nélkülözhetetlenné s ha majd egyszer nem lát senkit olyat, a kít vejének kandidálhat, akkor álljunk elő mi ketten és - a többi magától fog menni.

- Talán... - teszi hozzá Ármin kétkedve.

- Meglássuk. Most szaladok.

Csuklyácskáját hátravetette, lecsuszott fényes nehéz hajfonatát görög kontyba csavarította, belemosolygott a tükörbe, egy-két apró fűrtöt rögtönzött homlokára - illegve-billegve megtollázkodott, kaczerán, mint a galamb a ducz tetején, aztán kézen fogta öcscsét - ki magát elunva, a hintaszékben szunyókálni kezdett - s ujjahegyével csókot intve, kisuhant az ajtón. Egy pillanat múlva már kint lebegett az utcza ködtől nyirkos kövezetén. Könnyedén fölcsipett ruhafodra alól ki-kivillant az elegáns muszka-lakk czipellő, arcza, szeme csupa élet, ragyogás, a mint a kis fiuhoz hajolva beszélgetett, nevetgélt...

Ármin hosszan utána bámult az ablakon keresztül... Ez-e az a leány, a ki egy órával ezelőtt halványan, könnyes szemmel, minden izében remegve lépett be hozzá, ki aléltan feküdt karjában, a kít csókjaival borított?...

„Csodálatos teremtés az asszony”... mondogatta tünődve magában.

X.

- Hogy van? - kérdeztem tőle legközelebbi találkozásunkkor.

- Mint az ajtófélfá... se kint, se bent.

- Azt gondoltam, hogy már gratulálhatok.

- Hiszen lehet... de csak úgy, *im Stillen*... itt mélyen lélekzett föl, mint a ki lidércnyomástól szabadult és hozzátette: a lélekölő huzavonának legalább - hála isten - vége szakadt!

Hajh! pedig csak akkor kezdődött még igazán...

XI.

Sohasem birtam megérteni, annyival kevésbé elhinni a bibliai Jákob esetét, a ki állítólag hét, sőt tizennégy esztendőket szolgál vala az öreg Lábánnál, hogy a szépséges Ráchelt hitves-társul kiérdemelje. De most, hogy visszagondolok erre a szegény modern Jákobra, a ki a szolgaság jármát az ő modern Rácheljeért éppoly készséggel vette nyakába, mint illustris elődje - sokat nyert előttem ez az ó-testamentombeli történet valószínűség tekintetében.

„Férfi sorsa a nő.” - Nem egészen új, és nem is először idézett állítás; de vannak igazságok, a miket sohasem lehet untig ismételni, kivált ha az eset annyira igazolja azt, mint az én szegény fiatal barátom esete.

Soha olyan meglepő átalakulást, aránylag oly rövid idő alatt!

Mi lett abból a gyorsütemű, rövid szavu, pattogó hetykeségből, hová lett az a humoros, olykor metszően satyrikus magasabb világnézet, a melylyel régebben ennek a környezetnek kicsinyes, fontoskodó visszasságait, de különösen a doktorné urhatnáságának „akarom, nem birom”-féle kinos erőlködéseit kontemplálta és megmosolyogta?

Mindjárt az első látogatásra, melyet röviddel a leirtak után tett, sikerült neki a leendő *anyós* fagyosságát némi jóindulatfélére változtatni.

Kezet csókolt neki...

El se képzelheti azt senki, hogy mi volt Rozgonyinének a kézcsók általában, a mérnöké pedig különösen, a kiről tudva volt, hogy a törvényszéki elnökné, sőt a főispánné kegyesen csókra nyújtott kezét is egy angolos kemény shake-hand-del eresztette útjának - mondanom se kell, hogy általános megbotránkozásra.

A doktorné alig várta a bucsu pillanatát: hátha csak tévedés, szórakozottság?... de nem, a kézcsók ismétlődött, a második, harmadik látogatáskor is, és azután változatlanul mindig.

A jég meg volt törve. Egyetlen művelettel egy egész hadjáratnak nyerve a - fele.

Isten a tudója pedig, mennyire utálta azt a felsütött haju, csipkébe fullasztott, hiu, sovány vén asszonyt. És egyenes, őszinte lelke megtanult tettetni. Alázatos, hizelgő, szolgálatra kész lett, házi titkára, bizalmasa, intendánsa, valóságos mindenese lassankint.

Mi illik - mi nem illik? mi divat - mi nem divat? mi elegáns - mi nem elegáns, és a többi, divatlapok zöld borítékára szánt zöldnél zöldebb kérdések, mind egy szálíg az ő tapasztalt, nagyvárosi mindenttudóságától várták a megoldást.

„Megmondja a „mi mérnökünk” - kérdezzük meg a „bécsi mérnököt”; - csak ő érti, tudja mi a *fess*, mi a *sikk*, mi a *modern* - a *bécsi mérnök*.”

Rozgonyiné nem egyszer egész komolyan ki is nyilatkoztatta, hogy az ilyen sokoldalu, mindenre használható házibarád egy uri háztájnak eléggé nem méltányolható, megfizethetetlen - kelléke.

Tehát „*kellék*” lett.

Kommissiókat végzett; meghívókat irt; dalokat kottázott; szerepeket másolt; tablókat rendezett - ezernyi butító kérdésre ugyanannyi felelettel szolgált - - s mikor mindezekért magát mélységesen megvetette és szíve csordultig volt undorral, keserűséggel: elég volt egy titkos kézszorítás, egy édes, röpke mosoly, vagy egy sebtén lopott csók Czeczil szép ajkáról, hogy a béke, a remény, a boldogság derüje szálljon a keserűség helyére.

XII.

Ezalatt pedig az udvarlók száma teljességgel nem akart apadni, sőt Czeccil viselete sem árult el semmi olyast, mintha arra törekedett volna. Mulatott, tánczolt, öltözködött és kaczerkodott, mondhatni fokozott igyekezettel.

A Szidi, meg a Reginka, mióta jegyben jártak, legkevésbé sem törték magukat, hogy a fiatal-ság mulatóvágyának táplálékáról gondoskodjanak. Tisztességes menyasszonyokhoz illően kiszemelt magának mindenik egy csendes zugot, a hol az ő ügyvédje, vagy gazdatisztje oldalán megvonulva, háborítatlanul turbékolhat, s a házi kisasszonyi föladatok megoldásának dicsőségét és vesződését hagyták egyszerűen a nénjük nyakába szakadni; ennek pedig - így állván a dolgok sora - a mama véleménye és bölcs utasítása szerint - kötelessége volt, hogy három helyett legyen „liebenschwürdig.”

És az okos mamának el kellett ismernie, hogy nincs oka elégedetlenkedni. A szép és a mellett szintén elég okos Czeccil olyan jól megfelelt annak, a mit tőle várt, hogy a nyár folyamán a „létszám”, a helyett, hogy csökkent volna, egy minden tekintetben figyelemreméltó „erővel” szaporodott.

Ha azt mondom: *erővel*, tessék a szót betűszerint venni; mert akár ezerhatszáz hold földjét, akár gyönyörű négyes fogatát, akár természetnek métermázsát meghaladó súlyát tekintsük - az új „akviziczió” mindenképpen figyelmet érdemlő, jelentékeny erőt reprezentált.

Hogy fogai - a dohány tulságos élvezetétől - ében-feketék, hogy fejebubján a holdvilág és orra helyén, nem tudni mitől - a hajnal pirja kezde derengeni, hogy télen-nyáron változatlanul „rajthózlít”, magas száru csizmát, zergeszakállas kerekkalapot és lovagló ostort hordott - no, meg hogy negyvenöt évet élt már, a nélkül, hogy viselkedésében valami megállapodottság jelezte volna, hogy a *Peti* korszak lejártával a *Péterségre* legcsekélyebb aspirációt táplálna - mindez épen semmit sem vont le a vidéki mamák és eladó leányaik szemében a parlagi gavallér egyéniségének kíváncsatos voltából.

Elég volt, ha névjegyén ott állt: *Szeghvari Szegheő Péter nagybirtokos* s a lovak csillogó szer-számján, meg a kocsis meggyvörös dolmányán ott diszlett az ősi czimer koronás vadkanja alatt az aranyos Sz. Sz. P. monogramm.

„Leány, mi kell egyéb?”

Lármás beszédét eredetiségnek, mokány tréfáit jóízű humornak, gorombaságát magyaros őszinteségnek, hányivetiségét gavallértempónak deklarálták.

Szivesen látott vendég volt ő - s ezt tudta is jól - minden leányos háznál és boldogan türte - mióta kegyesen leereszkedett hozzájuk - Rozgonyi mama is minden „Unartját”, a mi iránt pedig a derék asszonyság másokkal szemben szerfölött érzékenynek szokott mutatkozni.

Az ismeretség úgy történt, hogy azt a birtokot, a mit az öreg Rozgonyi egy pár év óta bérelt, tulajdonosa eladóvá tette Szegheő Peti hírét vette ennek s egy napon mint venni szándékozó hajtattott be a bérlő udvarára.

Rozgonyi Soma, az ő éles üzleti szimatjával és szemmértékével azonnal megsejdté benne a komoly vevőt, s mint olyat, a kitől esetleg a majdan lejárandó bérlet előnyös megújítását várhatja, a helyzetnek megfelelő alázatos készséggel és fájának szédületes bőbeszédűségével kalauzolta a gazdaságon végig.

A „Szegheő uraság” megnézett, meghallgatott, kikérdezett apróra mindent. Még azt is, a mi fölött Rozgonyi tapintata; vagyis érdeke olykor netán jónak látta volna elsiklani. Többször hangsúlyozta is, hogy ő bizony „nem vesz zsákban macskát,” hogy ő ismerni akarja a birtok

minden „indebindését” széltén-hosszán, és hogy ötét ne is próbálja senki fia „becsapni”, mert ő „nem esett a fejélmájára” - sat. sat...

Érdeklődése azonban egyszerre csak váratlanul, feltűnő módon megcsappant. A mint az üveggel fedett korridor ajtaján betértek a kastélyba, az uraság feje egyre-másra idegesen forgott az ablakok felé. Soma ur észrevette, s követve leendő földesura tekintetének irányát, az okot nyomban föl is fedezte - az ő szépséges Czili leányában, a mint az, mezei sétájából hazatérve, a kerti uton lassan a kastély felé lépegetett.

Homlokára fekete csipke-kendő vetette árnyát, minek egyik sarka rendezett hanyagsággal körítette szép nyakát, kerek szürke köpenykéje egyik szárnyát könnyedén félre vetette, kis svédkeztűs keze a csukott piros ernyő elefántcsont nyelét szorította.

- Nagyságos Szegheő uraság, van szerencsém a legidősebb lányomat, a Czilit auffirolni, mutatta be a „véletlenül” belépő hajadont az ő - ebben a *véletlenségben* igazán ártatlan papája.

- No, ezt a *fundus instruktust* isten ugyse átveszem szívesen, így a mint van la, - ha maga nem bánja, Rozgonyi ur - és nyelvével szakértően csettentve, olyanforma mozdulatot tett, mintha egyet csipni akarna a szép elefántcsontszinű arczon, mire az, a nélkül, hogy érintették volna, biborszint váltva emelkedett föl, a fekete szemek pedig bosszus szikrákat szórtak.

- Hopp! Tán csak nem apprehendált meg? Hogy elpirult! Nem is kell ide a kunpirosító. Derék! Kedves Rozgonyi papa, hijjon meg ebédre. Megpróbálnám kiengesztelni ezt a szép virágszálat. Czili nagysám, csigavér! Nem vagyok ám én rossz ember, a miért nem szedem kottára a szót. Ezután gyakran találkozunk, majd megismerkedünk, aztán meglátja... No, itt a kezem! Csapjon bele...

Czeczil királynői mozdulattal tette két finom ujját a felé nyújtott vaskos tenyérbe.

A parlagi gavallér - maga se tudta, hogy esett meg rajta, - csak akkor vette észre, mikor már megtörtént, hogy a keztyűs kezecskét hirtelen megfordítva, a gombok közt kivillgó patyolatra egy hangos, pusztai csókot czuppantott.

Hát - már olyan a milyen - de mégis csak kézcsók volt biz ez. Szeghvári Szegheő Péter kezét csókolt a zsidó-bérlő leányának! - de mikor olyan átkozottul szép - és ezzel a korszakot alkotó ténynyel lefegyverezte volna még azt a parányi elfogultságot is, a mivel Czezil különben nem a férfinak, hanem apja leendő földesurának adózott.

Az a tudatos rátartósság azonban, mely a megfelelő helyzetekben rendelkezésére állott, az ebéd alatt sem enyészett el s később, hetek múlva is csak igen lassan, apró adagonként.

Pedig a „nóbl betyár,” mint Rozgonyiné legszorosabb családi körben nevezni szokta, majd-nem mindennapos lett a láposi pusztán. A jószág fölött való alkudozás bőségesen elég ürügyet szolgáltatott a gyakori látogatásokra, és alkalmat is, hogy a „Szeghvári uraság” magát különböz - szerinte mindig hóditó - sokoldalúságával megismertesse.

XIII.

Mikor végre a birtokvásárlás csakugyan létre jött, a bérlő és bérbeadó közt levő viszony a gyakori érintkezést még természetesebb színben tüntette föl; valamint azt is, hogy a család mindent elkövetett, hogy „az uraság” házuknál magát minél otthonosabbnak érezze.

A véletlen úgy akarta, hogy a mérnök és az új birtokos egy jó ideig nem találkoztak a háznál, noha látásból már régen ismerték egymást. Ármin csak hallomás útján értesült, hogy a birtok - s azzal természetesen Rozgonyi is - új urat kapott.

A kis Móricz egy idő óta nem győzött ujságotlani az ő Ármin papájának:

- A Szegheő uraság itt ebédelt; a Czili mamának nagy-nagy virágcsokrot küldött; a papának megígérte, hogy virágházat építtet és kertészt is tart majd benne; nekem sok-sok szalon-czukrot hozott; puskát is ígért, és végre - - Czili mamát kocsikázni vitte...

- A Szegheő uraság volt a kocsis, a Czili mama meg mellette ült, aztán ő is megfogta a gyeplőt és próbálta hajtani a lovakat. A lovak hamiskodtak és Czili mama ki akart bukni, de nem lehetett, mert az uraság megfogta a derekát - így ni.

- Ki ült még a kocsiban? - kérde komoran Ármin.

- A kocsis. Az ott ült hátul, a hol a mamáék szoktak ülni. A Szegheő uraság mondta, hogy hozat egy kis kocsit Budapestről, a miben csak két ember ülhet és úgy tanítja majd meg a Czili mamát hajtani.

A leány pedig mindezekkel nem dicsekedett imádója előtt.

Végre a két férfi találkozott. Már a bemutatás pillanatában tisztában voltak azzal, hogy egymást nem szenvedhetik.

A mérnök a sétatotját fogta keményen, az uraság a lovaglókorbács nyelét. Kezüket így el lévén foglalva, természetes, hogy nem nyujthatták egymásnak. A mérnök meghajlásában a régi Knopfmacher Ármin redivivus jelent meg.

Jó darabig kerülgették egymást a szóbeszédben, hogy semmiképp se kellessék címet, vagy nevet mondani. Aztán, mikor már többé nem volt kikerülhető, Szegheő Peti csak úgy a szája végén bocsátotta ki, hogy: *izé ur*.

- A nevem Knopfmacher, különben mérnök vagyok - mondá szárazon Ármin.

- Igen, igen, tehát a *Kopfwascher* ur...

A mérnök tárczájába nyult és átadta névjegyét.

Szegheő hanyagul vette át s egy futó tekintetet vetett rá.

- Aha... most majd tudni fogom.

És a legközelebbi megszólításkor *Kopfkratzer* urnak apostrofálta.

A mérnök egy lépést tett feléje.

- Szegheő ur. Ön talán nem tud olvasni? - kérde a dühtől sápadtan.

- Czeczil, az uraság a virágház helyét óhajtotta meghatározni, menjünk hát, - szólt a mama, a fenyegető vihar kitörését elhárítandó, mire Szegheő Peti tetőtől-talpig mérve az ifjút, karját Czeczilnek nyújtá. Ez egy kérlelő pillantást vetve imádójára, elfogadta a nyújtott kart s előre ment Szegheővel, ott hagyva Ármint a faképnél - azaz Rozgonyiné urnővel.

- Kérem, mérnök ur, kimélje házunknál a földesurat! Ő a férjem sorsát s így az egész családját tartja kezében. Ha a bérlet lejár és neki nem tetszünk, nem ujtja meg, és ki leszünk dobva a világba. Kissé különös modoru, de ha bánni tudnak vele, igen jó ember. A ki házat tiszteli, azzal bizonyítja, hogy őt is tiszteletben tartja.

Azzal feleletet sem várva, utána sietett a leányának.

Ármin pedig ott maradt, reszketve és vérig harapva ajkát tehetetlen dühében.

XIV.

- Mit akar itt ez a *Jordán*? - hangzott a Szegheő kérdése, mikor a doktorné utolérte őket.

- Oh, ő mama *chevalier-servent*-ja, - mondja Czeczil zavarodottan mosolyogva.

- Mi a csodája?

- De Czeczil... no nézze kérem, ez a kis gonosz még rossz viccet farag a tulajdon mamájára! A mérnök ur a kis fiannak... vagyis a családnak... szóval, ő nálunk olyan... hogy is mondjam csak?...

- Olyan házi zsidóféle, no. Jól mondom, Czilike? hehe!

- Igen, igen, hahaha, hihhi... - hangzott egyszerre a leány és a mama ajkáról s azzal igyekeztek a szót kellemesebb tárgyra vezetni. De az uraság nem tágitott.

- Mondják meg neki, ha még egyszer megpróbálja, hogy „*Szegheő urat*” olvasni tanítsa, a „*Szegheő ur*” majd a képire olvassa a - zsidó miatyánkot.

Ármin pedig ezalatt az íróasztalhoz ül és Czeczil levéldobozából egy papírt kivonva, izgatottan ír:

„Czeczilem! Nem fogok tovább várni. Nem bírok - nem akarok! Eddig is gyávaság volt. Holnap eljövök és megkérem szülőitől kezét. Vagy megtagadják, vagy nem, - a vergődésnek így, vagy úgy vége szakad. - Ármin.”

- Móricz fiam, ezt a levelet add át a kis mamának, - mondá, miközben lezárta. - Én most megyek. Szervusz. Ügyes légy.

- Pá, kis papám! Hát nem köszön a mamáéknak? Ugy-e, maga most nagyon haragszik? Eljön holnap? Én is haragszom arra a csuf vastagra. Mindig baraczkot ad a fejemre, mikor a kis mamával akarok menni, ha a kertben sétálnak. Nem is fogadom el a lovacsát, a mit ígért, a cukkerlit is visszaadnám neki, de - megettem mind! - fejezé be bűnbánóan.

Ki mondta ennek a fiucsának, hogy ez a két férfi gyűlöli egymást? Senki. A mit látott, azt nem értette, és ösztöne mégis kiérezte abból az igazat. Csodálatos néha a gyermekek megfigyelő, következtető képessége.

XV.

Czeczil késő este, fáradtan vonult szobájába. Fáradtan, de boldogan. Diadalmas mosolygással vetette magát a kandalló előtt álló alacsony zsöllyébe s fejét kezére hajtva, szemeit a lobogó lángba mélyesztette.

Az uraság kocsija csak most gördült ki az udvarból; még hallatszott a kutya csaholása, a mint azt rendes szokásuk szerint a kis hidig elkisérték. Szegheő Peti a pusztán töltötte az egész estét. Vacsora alatt - mint mindig - ma is az ő oldalánál ült, s a maga módja szerint - igen határozott, félreérthetetlen mód - udvarolt neki:

Kenyérgolyókkal dobálta; poharába töltött; tányérját elcsente, aztán a magáét adta helyette; székét oly közel tolta, hogy könyökeik minduntalan érintkeztek - majd oda tartotta saját poharát Czeczil ajkához s a hol az megérintette, ugyanott ivott ő is belőle lassan, kéjesen szürcsölgetve.

Mindezt egyenkint már nem először vitte véghez a nemes ur. Czezilnek elégszer volt alkalma, ha nem is ilyen sűrű egymásutánban, de azért untig átszenvedni ezt a hóditási repertoíret. Hanem az, a mit ez est folyamán egyszer beszédközben - mintegy véletlenül - száján kiszalasztott, az egészen új volt, olyan új és kábitó, hogy Czezil mámoros lett tőle.

Épp arról beszélt az uraságnak, hogy a gazdasági kertet jó volna az udvartól eleven gyepűvel elválasztani s a kastély előtt levő tért pázsittal bevonva, diszbokor csoportokkal ékesíteni.

- Minden meglesz, szépség! Minden, úgy a hogy maga kívánja, *majd mikor maga fog itt parancsolni...*

És ő megdöbbenve, de külsőleg nyugodtan rászögezte nagy kérdő szeméit:

- Mikor lesz az? - kérdé ártatlan mosolygással.

- Az is csak magától függ.

Czezil alig hitt fülének. Ismét kérdezni akart: hogy érti ezt? de a hang elfult torkában, füle zugni, halántéka lüktetni kezdett és ő biborpiros arcczal, lesütött szemekkel ült és hallgatott.

És Szegheő Peti láthatóan gyönyörködött szavai hatásában; a szokottnál is merészebb lett; az asztalterítő védelme alatt fölkereste a lány kezét s vasmarkában majd hogy szét nem ropantotta - Czezil pedig mosolyogva, szisszenés nélkül tűrte - talán viszonzta is a szoritást, csak akkor huzódott egy kissé odább, mikor finom cipőjén keresztül nagyon is közel érezte az urasági bagaria otromba talpát.

Most pedig itt ül a tűzvilágnál, egyedül, álmadozva.

Képzeletében látja magát, a mint a kastély ragyogó termein, diszes vendégsereg között, suhogó uszálylyal végig-végig halad, ő - ő *Szegvári Szegheő Péterné*, a derzsii és láposi puszták urnője!...

De hát lehetséges-e ez?! Hisz még álomnak is káprázatos...

Pedig az az ember úgy mondta, úgy értette - hogy is lehetne azt másképp érteni:

»*Majd mikor maga fog itt parancsolni.*«

...És végre is miért ne parancsolhatna? - füzte odább. - Nem elég szép, nem elég művelt, nem eléggé nagyurias talán? Oh nagyon is - egy *olyan* emberhez! s itt önkéntelenül összerázkódott, mint a kit undor fog el.

...Mit szólnak majd a büszke gentry-kisasszonyok, kik most az utcán fejbiccentve fogadják köszöntését, mikor majd itt ő, a *Róth Czili*, a megvetett, de szépségeért irigyelt zsidóleány lesz az urnő!? Hogy fogják majd keresni barátságát s milyen kegyetlenül adja vissza nekik a kölcsönt kamatostul...

...És az a háztartás... egész kis udvara lesz; inas, kocsis, szakács, házvezetőnő felett rendelkezik majd; haját komorna fogja este lebontani és kifésülni, vállfüzőjét is az nyitja fel... nem mint most, ő maga, mikor végre az agyonsarkalt fantáziától elgyötörve, rászánta magát, hogy nyugodni tér.

Álmodozását tovább füzve, gépszerűen vetközni kezd. A szétkapcsolt derék nyílásán egy levélke hull a szőnyegre. Czezil fölveszi. Ármin levele volt, mit kis öcscse titkon csusztatott a kezébe, s ő olvasatlanul keblébe rejtve, egészen el is felejtett.

Nem első ily módon hozzájutott levélkéje volt ez az ifjunak, de azt hiszem, hogy valamennyi között egy sem okozott ilyen csodálatos hatást erre a gyönyörűséges Éva leányára.

Kezében tartotta és nézte, kedvetlenül nézte egy ideig, a nélkül, hogy mint régen, mohón föl-szakította és olvasta volna. Hisz úgy is tudja, mi van benne - fejezé ki egy könnyed ajk-pittyesztés: lángoló, szenvedélyes, enyelgő, bohókás, gyöngéd, szerelemittas szavak, ígéretek, könyörgések, türelmetlenség, zugolódás, megnyugvás és kétségbeesés, - mint a többiben. Lehet, hogy mindez ma egy kis szemrehányással, sőt féltékenységgel fűszerezve. - -

Perczre maga előtt látta Ármin szép, szellemes arcát, lángoló szemeit, elegáns sugár termét, aztán azt a *másikat*, a ki mindennek ép az ellenkezője és - mélyen felsóhajtott:

Miért is nem lehet *azt emennek* a helyébe tenni! de hát - nem birhat az ember mindent, a mit óhajt, és - okos leánynak csak annyit szabad óhajtani, a mennyit birhat.

Föltépte a boritékot és mehökkent, a levél rövidségét látva.

Mikor aztán tartalmát átfutotta, a mehökkenésből valóságos megdöbbenés lett.

Csak ez hiányzott... csak ez kellene *most* neki! Hogy megkérje kezét az a boldogtalan. Anyja, a kinek legtávolabbi sejtelve sincs a viszonyukról, magánkívül lenne haragjában. Milyen faggatózás, védekezés, mennyi szemrehányás, magyarázgatás, szóval beláthatatlan komplikáció következne ebből.

...És most... épen *most*!...

...Nem, ez lehetetlen! Ennek nem szabad megtörténni.

Izgatottan kezdett föl- s alájárni szobájában. Olykor meg-megállott, homlokát dörzsölgetve. Aztán egyszerre mosolyogni kezdett, és vetkőzését befejezve, nyugodtan szállt ágyába.

Terve kész volt. Hazudni fog.

Holnap azt mondja Árminnak, hogy ő ma este beszélt az anyjával és az hallani sem akar *ilyen* házasságról s így beleegyezésére ne is számítsanak mindaddig, míg Ármin *nevét, hitét* meg nem változtatja.

„Ezt pedig ő nem fogja megtenni”; - tevé hozzá diadalmasan.

XVI.

Nem is kell tulságosan belemélyedni a macskák biológiájába: a mindennapi élet tapasztalata rátanít arra az élettani igazságra, hogy egy tökéletes macska sportszenvedélyét csupán csak az eleven, fürge, ravaszkodó egér izgatja és tartja lekötve.

Míg a megkaparitott áldozat nagyokat szökik, futni, menekülni, rejtőzni igyekszik, a hivatását jól felfogott macska csupa elaszticitás, csupa hajlékonyság, kellem, csupa tűz és leleménység.

A mint azonban az egérke kezdi megadni magát sorsának, fáradtan, pihegve meg-megül egy helyen s csak ritka időközönként, akkor is csak a macskatalpak gyöngéd nógatására ad némi életjelt, az ádáz sportszenvedély megcsappan, kihül s elfordulva a régítől, új tárgyban újabb ingert keres.

Nos hát a mi szép cziczánk megtalálta azt a maga vaskos mezei egerében és vadászott is rája minden erejéből. Hisz az a másik - a szubtilis, finom házi egérke - az ott feküdt régóta lábainál, teljes megadással: mit kezdjen *most* azzal, mikor elejétől fogva tartaléknak szánta - bekövetkezhető egérszük esztendőkre? Hogy lehetne most komoly célja vele? Hisz azt minden józan-eszü ember tudja, mi a különbség a mezei egér közt, kinek tárházában garmadával áll az

étel, meg a *templom egere* közt, a kinek szegénysége ősidőktől fogva közszájon forog. Pecsényének bizony vékonyka falat az utóbbi, de azért czélszerű lesz szemmel tartani arra a nem remélt esetre, ha az a *másik* - a mezei - valami módon mégis ki találna siklani.

Czeczil bölcsen tudta, hogy ha azt a boldogtalant nem sikerül megakadályozni, hogy kezét megkérje, az elutasító válasz után - a mi pedig előre látható, - annak a háztól ki kell maradnia és akkor - vége a tartaléknak! s azzal a kettejük közt levő titkos szerelmi intrigának, annak az édes, kellemesen izgató fűszernek, a mit egyszer megízelve, olyan nehéz nélkülözni, s a mi nélkül az élet, legalább egy darabig, izetlennek, sivárnak tetszenék, minden más irányban folytatott, ha mindjárt sikeres - egerészet daczára is...

Mert ilyen volt ez a lány. Nem jobb és nem is rosszabb, mint a minővé egy üres szívű, nagyralátó anya és az annak számító eszével megteremtett abnormis körülmények nevelték.

XVII.

Komor őszi délután volt, mikor Czezil a kis Móriczczal kézen fogva a Tisza felé vette útját, hogy - mint egy idő óta annyiszor tette - a parthoz kikötött tutajról, mely nyáron a fürdőház bejáratául szolgál - a fiatal mérnök kocsiját az országuton minél messzibbről megpillanthassa. Ma azonban nem az a pár sebtén váltott szerelmes szó, meleg kézszorítás reménye vezette, ma esze, ügyessége, ravaszsága fognak kezét egymással, hogy a kényes, bonyolult helyzet szálai valahogy és pedig szakadás nélkül legombolyithatók legyenek.

A fáradt novemberi nap már nyugvóra készült, a nélkül, hogy sugara reggel óta csak egy perczre is áttört volna a sűrű, szennyesszürke felhőburkolaton, mely lomhán terült szét az égbolt unalmas végtelenjén.

A lány izgatottan haladt a kopár szántóföldeken át a sárgult avarral szegett, szélesre taposott gyaloguton, mely a Tiszához - a pusztai lakók rendes sétahelyéhez - vezetett, kis öcscse szapora csevegésére rövid, egytagu feleleteket adva - néha még olyat sem. Utjában sehol semmi, a min szeme - bár pillanatra - kedvtelve megpihenhetett volna. Ember, állat korán fedél alá vonul ilyenkor... a pusztá mélységes csöndjét csak egy-egy varju panaszos káromgása s két távol eső tanya komondorának hosszan nyújtott, kitaró felelése zavarta meg.

Még alig mult négy óra. A mérnök ötig nem hagyhatja el a hivalt, s akkor egy fél órába telik, míg a pusztára kiér. Czezil tehát korán jött ki a lesőbe, de mindegy! várni fog; otthon már nem volt maradása. A félelem, hogy hátha el találna késni, üzte, sarkallta.

A Móricz gyerek el nem maradt volna tőle egy világért, ha megsejdité, hogy Ármin papa elibe kell menni. De ő sem hagyta volna otthon, főképp most nem. Titoktartásáról meg volt győződve, mint a magáéről, hisz mindkettejük s azonfölül az Ármin papa érdeke kívánta. Az okos és forrón ragaszkodó gyermek ösztönszerűen átértette ezt. És maga sem tudta, miért, Czezil a gyermek jelenlétéből vigasztalást, erőt merített e szomorú, sivar magányosságban.

Már jó ideje mult, hogy a part hosszát gyors tempóban alá s fel méregették, időközönként a tutajra lépve, hogy arról az országutra minél messzibbre láthassanak. A nyirkos föld párázata emelkedni, majd lassan terjedni kezdett, előbb a messzi partok lombtalan füzrekettyéit, majd a vizet is bevonva sűrű fátyolával.

A megáradt Tisza agyagszinű hullámai kavarogva, zsongva hömpölyögtek el mellettük. A varjak elültek; - majd a kutyák is elhallgattak; a nyomasztó csönd egyedüli zenéje immár csak a rohanó habok rythmikus csobbanása, a mint a ringó tutaj gerendáihoz ütődve megtörnek.

A köd ijesztően terjed. Távolból még olykor föl-fölcsillan egy vérvörös láng reszkető fénye, mit valami csőszkunyhó árva lakója, vagy elkésett vándor élesztett magának, vigasztaló társul - majd azt is elnyeli a telhetetlen szürke homály, mely egyedüli ur akar lenni a tájon. - -

Czeczil ismételve órájára néz. Öt óra elmúlt, majd fél hat is. Nem hogy kocsit, de még az országutat sem lehet kivenni többé. Sűrű, vak homály főd mindent már tiz lépésnyire körültek.

A gyermek - bár titkolja, vaczog a nyirkos hidegtől, maga Czeccil is végig-végig borzong olykor - tán az izgatottságtól is - és még mindig vár, remél, marad és biztatja magát, hogy nem hiába.

Végre hatot üt a kastély tornyocskájában az óra.

Valaminek történni kellett. Ármin nem jött ki, annyi bizonyos. Ha a köd miatt esetleg nem láthatták is meg kocsiját, de zörgését okvetetlen hallaniok kellett volna - az ut erre vezet a kastély felé.

- Menjünk Móriczkám, szól a leány fázós didergő hangon - de ugyanazon perczben léptek neszét hallja a part felől közeledni.

XVIII.

- Czeccil... Czeccil! Hol vannak? Merre vannak? - kiált egy rekedtes hang, oly tompán, mintha a föld alól jönne.

- Istenem, ez Ármin! És a kastély felől jön... s mint a villám czikkázott át agyán a gondolat: késő minden! megelőzött...

- Itt, itt Ármin papa! A tutajon. Várjuk - magát várjuk, oh már olyan régóta!

Csakugyan ő jött, Ármin. Ködben imbolygó alakjának csak körvonalait vehették még ki, a részletek teljesen elmosódtak. Járása azonban nem az az ismert ruganyos mozgás. Roskadozó vánszorgás az inkább, mintha nehéz teher súlyát emelné a vállán.

Azt emelte... nem vállain - keblében; szétdúlt reményeinek roncsát...

Percz mulva mellettük állt a gerendákon. Megragadta a lány felé nyújtott jobbját és hosszan megcsókolta.

- Czeccil, én szerelmem... vége, mindennek!

- Mi történt? Honnan jön erre? beszéljen hát az isten nevére...

És Ármin gyorsan, szakadozva, el-elfulva beszélt. Elmondta, hogy égve a türelmetlenségtől, hogy sorsát mielőbb ismerje, nem hajtattott erre körül a rendes uton, hanem a keresztnél bekanyarodó rövidebb, bár járatlan dülőutat választotta. Így történt, hogy Czeccil és öcsce őt itt hiába várták.

A kastélyba érve, egy cseléd megmondta, hogy Czeccil s a kis fiu sétálni mentek a gyaloguton a Tiszához, az ur pedig ép a dohánypajták felé indult. Így ő mindjárt az anyát kereste föl és négy szemközt való kihallgatást kérve, előadta jövetele célját.

Meglepetés nélkül, fagyosan hallgatta az asszony. Mikor végig elmondta, a miért jött, röviden, sértőn nevetett föl, aztán fejét mélyen meghajtotta és metsző gunynyal köszönte meg „ezt a nem remélt megtiszteltetést” - de mint mondá - a család diszét, reménységét nem úgy és nem arra nevelték annyi gonddal, hogy „kilenczszázforintos kezdő-hivatalnok *ténsasszonya* legyen - *törvényes maitresse* minőségben.”

- Ettől megkimélhette volna magát, Ármin - mondja Czeczil minden felháborodás nélkül - ha tovább is szót fogadva, követi megállapodásunkat és vár még egy ideig. Hisz megmondtam régen, hogy gondolkozik anyám erről az ügyről. Sokszor nyilatkozott előttem általánosságban, hogy alkalom adtán konkrét esetben is tudhassam, mihez tartsam magamat. Ugyan mondja meg, mi buzdította ilyen gyors, elhamarkodott lépésre? Miért nem beszélt előbb meg velem?

- Erre egyetlen szóval sem felelek. Ha szíve, *öntudata* meg nem sugja okaimat, úgy hiába beszélnek, nem értené meg soha!

- És mi volt a végszó - kérde Czeczil, Ármin szavai elől kitérve - mivel váltak el?

- Mivel? - ismétlé keserűen az ifju - anyja kereken megmondta, hogy bármennyire nehéz lesz engem, hasznos barátságomat nélkülöznie, mégis - ép e barátság nevében, arra kér, hogy egy időre maradjak ki házából, mert jelenleg igen szép, sőt fényes kilátása nyílt, hogy leányát reményen felül jól elhelyezhesse - az *illető* pedig már is rossz szemmel nézi jelenlétemet a háznál, ne rontsam tehát egy szegény leány jövőjét, szerencsáját. - -

- Láss... ezt nyerte önfejlésével. Most már mitevők leszünk?

- Erre is szívétől várom a választ.

- Nem értem. -

- Ez is válasz. És én tudomásul veszem.

- Ármin, ne adjunk föl rébuszokat egymásnak; gondolom, sem az idő, sem a hely nem arra való. Maga belebonyolított a bajba mindkettőnk, makacsul, szükség nélkül s most úgy látszik, tőlem várja a megoldást. Mondja el hát nyíltan, mit gondol, mit kellene tennem?

- Akarja tudni? és *tőlem*? Hát megmondom. De mielőtt megmondanám, én kérdezek, én akarok tudni valamit. Feleljen, Czeczil: Szeret?

- Azt úgy is tudja.

- Igen, vagy nem?

- Igen...

- Elég... A kocsim itt vár az ut kanyarulatánál, menjünk oda, üljön föl velem. Fél óra múlva a pályaházban vagyunk, épen jókor, hogy a gyorsvonatra jegyet váltva, Bécsbe indulhassunk. Mindketten nagykorúak vagyunk. Az én irataim együtt vannak, magammal hoztam; a magáét pár nap alatt beszerezhetem; van emberem rá. Egy hét múlva visszaindulhatunk, vagy ha jobban tetszik, ott is maradhatunk - mint férj és feleség.

- Szép, mind szép, édes Ármin, - mondja a leány lelkesedés nélkül. - És ez a gyermek? Itt hagyjuk a parton, vagy őt is magunkkal viszzük?

A növekvő homály daczára Ármin látta az iróniát, mely arcán előmlött, míg ezt mondta, de ha nem látta volna is, hangjából kiérezte. Nem akarta észrevenni.

- Beviszzük nagynénjéhez a városba, az holnap majd kihozza szülőihez.

- És - és miből fogunk megélni? - folytatja a lány könnyörtelenül.

- Dolgozni fogok mindkettőnkért... éjjel-nappal, ha kell.

- Nos - elég a tréfából, Ármin! Mert nem hiszem, hogy egy perczre is komolyan vette volna ezt az örült ajánlatot, a mit tett.

- Ez tehát örültség, a melyre a maga józan feje rá nem állhat?

- Soha, soha!

- Isten velünk hát... örökre.

A lány kinyújtja kezét, hogy még egy pillanatra visszatartsa. Nem *ezt*, nem *így* akarta ő...

De Ármin gyors szökéssel már a partot érte.

- Ármin papa, ne hagyjon itt, vigyen el... vigyen el! Én megyek magával akárhova, hallja?... - sikongott a gyermek kétségbeesetten s egy hirtelen mozdulattal kiszakítva kezét nénje kezéből, Ármin után veti magát.

Lába megcsuszamlik...

Egy hangos csobbanás, utána egy szívtépő sikoly rázkódtatja meg a levegőt...

Ármin visszapillant, Czeczilt látja kinyújtott karokkal, egyedül - a testté vált kétségbeesés megkövült képe gyanánt.

A másik pillanatban még egy csobbanás - Ármin feje fölött csapnak össze a hullámok... aztán mélységes, halálos csend...

XIX.

Kis vártatva néhány lépésnyire két fej libegő körvonala látszik a rohanó habok felett - - vagy tán csak káprázat... képzelet?... Percz mulva eltűnik az is, elnyeli a köd, a távolság homálya...

Czeczil dermedten áll; két kezével hajába mélyed, lélekzet nélkül, merev szemekkel néz az eltűnt fejek irányában - mennyi ideig? ki tudná megmondani, neki egy örökkévalóságnak tetszik...

- Hamar, Czeczil ide, erre... erre! - hangzik végre a távolból.

A leány örült sebességgel rohan a parton végig a hang iránt, míg végre a földön egy fekete mozgó tömeg tűnik szemébe. Közelebb lép, Ármin az, ki térdelve hajlik a kis Móricz hoszszan elnyult, élettelen testére.

Czeczil némán roskad mellé a földre.

- Meghalt? - susogja alig hallhatólag.

- Még nem. A szive dobog még. De vigyük gyorsan innen, oly gyorsan, a mint csak bírjuk, haza, ágyba. Én viszem. Utközben dörzsölgesse a szívetáját, a kezét, a lábakat, hogy a meleg végső szikrája ki ne aludjék.

Talpra erőlködött. Minden izében reszketve s a fizikai erőfeszítéstől magát is alig vonszolva, ölébe vette a nagy, nehéz gyermeket és elindultak a kastély felé.

Milyen volt ez a kinok utja? Leirhatatlan!... Mire megérkeztek, Ármin teste párolgott a vizes ruhán keresztül, melle zihált, halántékáról a veriték pataokban omlott.

XX.

A doktorné sikoltozott, esztét veszté, tördelte kezeit, lótot-futott, szóval: nem tett semmit.

Czeczil némán, szoborra dermedt arccal, de villámgyorsan ágyat bontott, míg Ármin a vizes, tapadó ruhát fejtette le a gyermek testéről, aztán az ágyba fektették, s míg a családtagok, a cselédség, valahány, annyiféle nyargalt, hogy az apát - kire mint orvosra most égető szükség volt - valahonnan előkerítsék, ők ketten minden erejükből hozzáláttak az élesztgetéshez.

...Lezárt pillákkal, nyitott szederjes ajkkal, mereven fekszik a gyermek. Sápadt, megnyult arcán az életnek egyetlen szikrája sem dereng át.

Czeczil cognacot hoz; Ármin végig-végig dörzsöli vele a testet, közben néhány csöppet önt a félig nyílt ajkak közé; olykor a szív verését kémleli, majd arcát tartja közel a szájhoz: érez-e lehelletet? aztán kétségbeesett pillantást vált a leánynyal és tovább folytatja a dörzsölést, míg amaz a lábakat melengeti a lehelletével.

Gyötrelmes félóra telt el így. Reményük lankad, lázas buzgalmuk fokozódik...

Az anya, az csak siránkozik körülöttük ezer változatban: „Vége az én szép fiamnak; oda van a legdrágább kincsem, a legkedvesebb gyermekem” - (az t. i., a kit eddig meg sem türt, maga mellett.)

- Czezil, oda nézzen!... - kiáltja kitörő örömmel Ármin.

Czeczil néz és látja, hogy a csukott pillák gyöngén megremegnek - talán csak káprázat?... Nem, ismét... és harmadszor, negyedszer is, míg hirtelen fölpattannak s a gyermek bágyadt tekintete találkozik az övével.

Egy velőtrázó sikoltás: *É!* - és Czezil zokogva omlik Ármin kebelére, majd görcsös nevetésbe tör, megragadja az ifju kezét és örült hévvel csókolja.

Az apa belép és elálmélkodva nézi a tableaut.

- Kis papa, - susogja a gyermek, kezét az ifju felé nyújtva - itt vagy?

- Oh, drága kis fiam! - felel Ármin ráborulva, s két könnycsepp hull szeméből a gyermek arcára.

- Itt rám már nincs is szükség, - mondja a bölcs doktor, a kis fiu üterét megtapintva, és sarkon fordulva, indulni akar, - talán hogy a félbenmaradt *gscheft* után lásson.

Czeczil fölegyenesedik. Keblében az a rendszeresen elzsibbasztott, hypnotizált szív pillanatra fölérez dermesztő álmából - és abban a futó pillanatban úgy érzi, hogy meg tudna halni szerelméért...

- Maradj, apám. Mondani akarok valamit. Én Ármint régóta szeretem. Kérlek, adj hozzá feleséget...

A doktorné magánkívül ugrik fel, kezét férje szájára tapasztja, hogy egy esetleg elhamarkodott felelet útját betömje.

- Kérlek, papa, gondold meg, mielőtt válaszolsz! Ez a leány most nincs beszámítható állapotban. Fontold meg jól, mit felelsz. - -

- Mit fontoljak meg? - szól a hirtelen kedélyessé vált papa a szájkosarat lerázva - kész a felelet: *fort mit Schaden!*

- De Soma... kérlek, ez nem tréfa; tudod te, mit beszélsz? Én nem egyezem bele! Ez nem parthie. A mi leányunk még nagy szerencsét csinálhat. Istenem, Czeczil, szedd össze magad, a szemed milyen vörös... nem fogsz finoman kinézni, pedig... tudod, még ma vendégünk jöhet...

- Hova kell ennél jobb parthie? Ilyen derék, becsületes ember - *hozományt se kér...* Mein lieber Schwiegersohn, a leány a magáé. Punktum. Streisand drauf.

Ármin ott áll csuronviz ruhában, fogai halkán összeverődnek. Czeczil kézen fogja és ott, szülői, testvérei szemeláttára - megcsókolja.

Rozgonyiné még szólni, tiltakozni akar, de hirtelen az órára pillant, láthatólag meghökken és idegesen fut Árminhoz.

- Jól van, jól, kedves mérnök ur, majd beszélünk még erről máskor. Megegyezünk valahogy; tudja, hogy én mindig jóakarója voltam - leszek is. Azért mondom most is, hogy csak siessen haza, feküdjék le azonnal; maga is rászolgált a nyugalomra. A kocsija már itt áll, hallottam, mikor visszajött. Hát csak gyorsan... gyorsan!... És - a mi történt, köztünk maradjon... érti?

Ármin haboz. Egy benső hang súgja, készíti, hogy beszéljen. Érti, hogy a lányt tulmagasztalt állapotban tett ígéretével szaván fogni annyi, mint visszaélni a helyzettel, melyet hősie, ön-feláldozó életmentésével megteremtett; hogy nem szabad ezt a felajánlott szerelmet - mint *bért* - elfogadnia...

De annyi ellentétes, egymást rohamosan követő testi-lelki rázkodtatás megtörte energiáját; sem az öröm, sem a tiltakozás kifejezése nem bír utat törni magának a halálosan fáradt, el-ernyedtt vonásokon. Csupán csak egy érzés az, a melyről világosan számot tud adni magának: a fizikai rosszullet, a pihenés vágyának érzete.

Fájó, zsibbadó tagokkal, támolyogva indul. Sebtében egy köpenyt s egy kalapot dobnak a kocsiba utána. S azzal - úgy a mint volt - csontig ázva-fázva utnak eresztik...

A faiskolát megkerülve, kocsija a kapu felé kanyarodik. Ugyanakkor egy uri fogat gördül be azon és tér el a faiskola másik oldalán a kastély felé - egy jól bebundázott bástyaszerű alak meredez a kocsiban; arca a sötétben nem vehető ki... Ármin mégis megismeri:

Szegheő Peti az... vacsorára jött - a mint ígérte.

Meleg szoba, terített asztal, nyájas arczok várják, fogadják - míg a „*vőlegény*” láztól didergő testtel, végsőkéig gyötört lélekkel, fogcsikorgatva folytatja útját a hideg, ködös őszi éjszakába. - -

Haza érve, ágyába roskadt és ott maradt másnap, harmadnap is és azután még valami nyolcz vagy tíz hétig egyfolytában. Két betegség - a melyből egy is elég, hogy végzetessé váljék - tüdőgyulladás és tifusz támadta és rendítette alapjában meg a fiatal, életerős szervezetet.

XXI.

Csak harmadnapra tudtuk meg, hogy beteg, mikor már annyira volt, hogy az orvos nem vállalt felelősséget életéért és hozzánk jött, fölkeríteni, hogy értesítsük a szülőket. Anyám - a könyörület maga - azonnal hozzásietett. Ő nem kérdezte, eszébe sem jutott: illik? nem illik?

Ott feküdt a boldogtalan ember elhagyottan, öntudat nélkül, a legmagasabb foku lázban és félrebeszélte. A szolga, a ki mindjárt első nap doktort vitt hozzá, lelkiismeretesen követte annak rendeleteit; a gyógyszer pontosan beadta és rakta a jeges borogatást a fejre, mellre. De persze az mégis csak amolyan siralmasan gyarló ápolás volt, a melyet egy ilyesmiben teljesen járatlan férfi nyújthat egy eszméletlenül fekvő nehéz betegnek.

Nekem első dolgom volt Ármin anyját és aztán Czezsilt értesíteni. A lány monogrammos, illatos, igen elegáns és igen rövid levélkében tudatta velem végtelen sajnálkozását és őszinte részvétét kedves „közös barátunk” betegsége fölött, és reményét fejezte ki, hogy a baj bizonyára nem lesz valami komoly természetű.

A levél konvencionális banalitása föllázított volna, ha egy becsusztatott kis papírszelet meg nem győz, hogy az hivatalos válasz, melynek hangját szigorú szemek ellenőrizték.

A papírszeletkén ez állt: „Látni akarom és látni is fogom, mihelyt szabadulhatok - mikor? most még nem tudom. Mondja meg ezt neki, kérem.”

Meg vagyok győződve, hogy mikor ezt írta, ő maga is hitte, hogy eljön - de hát - istenem! a folyton alakuló viszonyok, váratlan körülmények, egy véletlen szülte hangulat, végül az a mindnyájunkban lappangó, önmagunkkal örökös meghasonlásra bujtó ismeretlen hatalom - mindezeknek titkos összejátszása nem elégséges-e, hogy egy-két nap, sőt egyetlen óra múltán magunk fölött elálmélkodjunk, hogy némely elhirtelenkedett, képtelen ígéretet egy perczig is teljesíthetőnek tartottunk...

Igaz, hogy ő már egyszer tett egy ilyen örült lépést, kockáztatva jó hírét, hanyatthomlok, vaktában rohanva, - látszólag önként - igazában pedig a szív, a vér, az idegek, vagy tán csak a hiuság - lehet, hogy mind a négy szövetkezett nagyhatalom ellenállhatatlanul kényszerítő akaratának befolyása alatt... de hát - akkor még nem létezett - *Szegheő Peti*... legalább ő reá nézve nem.

Harmadnapra jött válasz az anyától. A szegény öreg asszony kétségbeesése megható egyszerűséggel nyilvánult a levélben. Könyörögve kéri anyámat az egy isten nevére, legyen az ő egyetlen fiának anyja - ő helyette. Mert ő nem jöhet. Az öreg rabbi régi szembaját, melynek elfajulása vaksággal fenyegette - tegnap operálták, eddigi állapotából következtetve, szerencsésen ugyan, de ha az ápolásban legcsekélyebb mulasztás történnék, a betegnek nemcsak látása - de *élete* forog veszedelemben. Férjét hogyan áldozza föl fiáért?! Neki egyformán drága mind a kettő. Kéri az *anyát*, könyörüljön az anya kinszenvedésén.

Mi volt a válasz erre a szívfacsaró levélre, - könnyű elképzelni.

XXII.

Hosszu sora következett aztán a komor, reménytelen napoknak, melyeknek történetéről csak zavarosan tudok számot adni. Rég volt - de hajh! igaz volt.

Naponkint elmentünk a beteghez - mind a ketten. Anyám - maga is törődött, mert öreg volt - nem birta volna egyedül az ápolást segédkezésem nélkül.

És hallottam sok-sok napon át a lázbeteg fantazmagóriáit. A szaggatott, összefüggés nélkül tagolt szavak kaoszából napok múltán egy mozaikszerű képet állíthattam össze, mely a már ismert részletekkel kiegészítve, szíve regényének meglehetősen hű képét tárta elémbre. Megtutuk így a pusztán töltött utolsó délután katasztrófáját s ezzel a betegség keletkezésének okát is.

A Rozgonyiék postára járó embere egy ideig naponkint betért hozzánk, a beteg felől tudakozódni. Olykor egy kis levélkét hozott, nekem czimezve. Tartalma mindig rövid és csaknem ugyanegy volt: „Még nem lehet.” „A napokban.” „Türelem, még pár nap.” „Talán holnap.” stb.

Kétszer vagy háromszor az öreg Rozgonyi is benézett a beteghez, hogy - mint orvos - szakértőleg fejet csóváltasson felette. Egy ízben a kis Móriczot is magával hozta, ki pár napi fekvéssel teljesen kiheverte a hideg fürdőt, de a beteg láttára, a ki őt meg sem ismerte, olyan kétségbeesés vett erőt a gyermekén, hogy alig lehetett elég gyorsan eltávolítani.

A családtagok közül más nem mutatkozott; senki, senki...

Három hét, vagy tán több is eltelt, míg a beteg állapotában némi csekély javulás kezdett mutatkozni. A láz, noha a szokott órában megjött, nem volt már magas foku és lassanként az öntudat is visszahódította elvesztett uralmát. Egy lázmentes, nyugodt pillanatot fölhasználtam s megmutattam a szegény fiúnak Czeccil pár sorát, melyben látogatását igéri, aztán a többi levélkét is sorrendben.

Látni kellett azt az üdvözlést, mely azokon az elváltozott, beesett szemeken egyszerre fölragyogott.

Ezek az apró papírrongyok csodát miveltek s tán többet használtak, mint az összes orvos-szerek együttvéve. Aznap már jóízűen szürcsölte levesét, mire eddig csak undorral nézett; másnap már egy csibeszárnyat is elfogyasztott és - kezdett törődni külsejével.

Megható volt látni azt az aprólékosságig menő gondosságot, melylyel - noha kezét is alig bírta emelni - megritkult haját, szakállát rendezgette s lakásának régi, kokett elegáncziáját a szolgál-val föntartatni törekedett. Vittem neki egy cserép rezedát és egy nyiló rózsaszínű hyacinthot. Igazán gyermekes örömmel köszönte, és sugva hozzátette: *hogya fog ez Czeccilnek tetszeni!...*

Az életkedv meghozta az étvágyat s ez - noha lassan, mégis csak gyarapította az erőket. De a mint a közvetlenül fenyegető veszély odább-odább vonult, úgy apadt a pusztaiak érdeklődése a beteg iránt. A kérdezősködés egyre ritkább lett, a kis levélkék teljesen kimaradtak.

Czeccil pedig csak nem mutatkozott.

A helyett hallottuk, hogy majd egyik, majd másik bálban tánczolt, ragyogott, hódított. - Szegheő Peti, kinek hódolata már közszájon forgott - sohasem hiányzott oldala mellől.

A szegény betegnek minderről sejtelve sem volt. Ő csak várt, bizott, reménykedett napról napra, rendületlen hittel.

XXIII.

Egyszer aztán - hogy, hogy nem - kezébe jutott a helyi lapnak egy száma, melyből én már fölolvastam volt a neki való híreket. Természetes, hogy szeme legelőször is a nem neki valón akadt meg: a báli tudósítás névsorán, melynek élén ott pompázott: *Rozgonyi Czeccilia*.

Ez több volt, mint a mennyit ez az elcsigázott szervezet megbirhatott. A kehely csordultig telt, a régen fojtogatott keserőség elementáris szilajsággal tört ki belőle. Erővel föl akart kelni - jártányi ereje sem volt - hogy hozzanak neki rögtön kocsit, hogy ő megy ki a pusztára; hogy ez az állapot már tűrhetetlen; tudni akarja, hogy mi hát ő voltaképpen? Kikoszorazott bolond, vagy pedig vőlegény? Ha az első, akkor épen elég volt eddig, tovább nem hurczolják orránál fogva, ha az utóbbi, úgy éreztetni fogja velük, hogy vannak jogai, hogy ismeri és érvényesíteni is fogja azokat.

Kérlelés, engesztelés hasztalan volt. A helyett, hogy csillapult volna, egyre jobban beletüzelte magát a jogos méltatlankodásba, míg egyszerre csak fuldokló görcsös köhögés állta el szavát, aztán halott-halványan dőlt vissza párnájára, az ajkára szorított zsebkendő két végére emelve magára -

- Vér... vér!... - nyögé alig hallhatólag, és eszméletet veszítve, hunyt szemekkel terült el ágyában...

Ezuttal anyám irt Rozgonyinének. Szokott egyenes, őszinte modorában. Nem titkolta, hogy ismeri a viszony természetét, mely a beteget az ő Czecziljéhez fűzi, ismeri az utóbbi idők s a betegség történetét is. És ő felelőssé teszi az anyát és leányt isten, ember és önnön lelkiismeretük előtt ezért a fiatal életért, a melyet ez a nagylelkű ember *az ő vérük megmentéseért* dobott áldozatul. Ezt az áldozatot elismerő részvét helyett szívtelen közönyvel viszonzni - bűn. Követeli, hogy tegyenek valamit, a mi táplálékot nyújtson az alvófélben levő reménynek s ez által a már-már ellobbanó életerőnek is. Ne hagyják veszni nyomorultul azt, ki a legfőbb jót, a mivel ember birhat, készséggel dobta áldozatul értük: az életet. Az emberbaráti kötelesség parancsolja ezt - ha már egyéb nem.

Erről a levélről Ármin természetesen semmit sem tudott.

XXIV.

Másnap - ugy alkonyatkor - két sűrűn lefátyolozott hölgy suhant be a betegszobába. Lábhegyen, félve, körültekintgetve, mint a ki lopni megy, léptek előbbre s közeledtek az ágyhoz. Aztán föllebbentett fátyollal hajoltak a beteg fölé. Egyik megfogta nedves, hihetetlenül lesoványodott kezét és *édes Árminnak* nevezte, a másik párnáján igazított, - noha nem volt mit - és azt mondta: *szegény beteg fiam*, azután egymásután homlokon csókolták és felváltva beszéltek:

- Ugy-e hogy eljöttünk? Látta!

- Pedig a világ nyelve... hisz tudja, milyenek az emberek...

- Hát kétkedett bennem? ugy-e nem!

- Csak gyógyuljon meg! minden jó lesz.

- Nagy kézfogót csapunk, meglátta.

- De addig - csitt! ne beszéljünk róla.

- Senki ne is sejtse... főképp azt, hogy itt voltunk.

- Ugy-e köztünk marad? oh, mert az emberek... Ármin megigérte. - - Mi is.

Még egy-két szó, sietős, bensőség nélkül való, idegesen kapkodva innen-onnan - aztán ugy a mint jöttek, aggódva, óvatosan jobbra-balra tekintgetve, lábaikkal a földet is alig érintve, tűntek el mint egy látomány.

Csak a takarón hagyott friss virágházi ibolyacsokor s a finom heliotrop illat, mely a szobát betölté, bizonyította, hogy nem álomkép - kézzel fogható valóság volt, a mit láttunk...

A vérhányás aztán többször ismétlődött, a beteg állapotában nagy visszaesést okozva. A fölkelést, mely már csak napok kérdése lett volna, hetekre odázta el.

XXV.

Márctius hava is beköszöntött s az állapot csak annyiban javult, hogy egy fél órászkára fölkelhetett. Előbb állani tanult meg, mint egy piczi gyermek, aztán két oldalt támogatva, lassan lépni próbált, míg végre annyira erősödött, hogy szobáján s később, enyhe időben, a szolgától vezetve, az utcán is végig birt vánszorogni.

Az orvos nagyokat hallgatott, vagy kezdett fölhuzott szemöldökkel a „csodatevő természetre” appellálni. Majd Arcot és Gleichenberget emlegetett.

Szegény öreg rabbi! honnan vennéd te ezekre a pénzt?!

De azért mégis csak meg kellett neki írni nyíltan az orvos véleményét.

Egy hét sem telt bele, s az öreg papné fiánál termett, magával hozva a szükséges költséget, melynek egy nagy részét a hitközség önkéntes adománya pótolta.

Az utikészületek gyorsan folytak. Ármin bele se avatkozott, ha kérdezték, mindent ráhagyott, mintha nem is róla lett volna szó.

Esze, szive máshol volt elfoglalva.

Mikor azután már csak az indulás következett volna, kisült, hogy mi forrongott benne az egész idő alatt. Kocsit hozatott s időt sem engedve anyjának a csodálkozásra, rákényszeríté, hogy vele a láposi pusztán látogatást tegyen.

- Hiszen csak el kell bucsuznom a - *jegyeseimtől* - szólt végre tétova mosolylyal.

A rabbiné nem hitt fülének.

Ármin aztán sebtén elmondta neki szerelme történetét - persze, csak nagyon kivonatosan - elhallgatva, átugorva mindazt, a mi aggodalmat, haragot, vagy bánatot költhetett volna az anya szívében.

Mintha az anyai szívet, szemet meg lehetne csalni, vagy vesztegetni!...

Látogatásuk a pusztaiaknál teljesen váratlan s a legnagyobb mértékben meglepő volt. Lótásfutás, kapkodás, zavart arcok, mind elérülték, hogy ez a meglepetés nem valami kellemes természetű.

Rozgonyiné Czeczillel a nappaliban volt. Az asztalon tömérdek szalag, csipke, különféle szövetek halmaza hevert, melyek fölött egy varrónő segítségével szakértői szemlét tartottak. A mint a látogatókat megpillantották, előbb el akartak osonni, aztán látva, hogy már késő, a pipere-halmazt jól-rosszul eltakarva, a varrónőt hirtelen kituszkolták, a leány és anya pedig zavart mosolylyal, erőltetett nyájassággal közeledett a vendégek felé.

Ármin - a ki nem ilyen fogadtatást képzelt el jegyese részéről, a hosszú betegség és távollét után - palástolatlan keserőséggel szólt:

- Bucsuzni jöttünk, én és anyám, ha nem volnánk tulságosan terhükre.

A két anya szeme összevillant. Csak egy másodpercre. És ezalatt a gondolatnyi idő alatt mindketten tisztába jöttek azzal, hogy a felsütött frou-frou-s, kinosan bemiederezett, nevetésig elegáns urnót, meg a parókás fejű óhitű zsidópapnét az ő puritán egyszerűségével áthidalhatatlan végtelenség választja el egymástól.

Valahogyan mégis csak belezökkentek az asszonyi édeskedés konvencionális kerékvágásába. Az egyik - a mint illik - régen óhajtotta ezt a becses ismeretséget, a másik - természetesen - kiváló szerencséjének tartotta stb. Az öreg Rozgonyit is előkerítették valahonnan egy pillanatra. Árminnak üterét tapogatta meg, anyjától megkérdezte, hogy áll a tavaszi vetés arra Kanizsa felé, aztán még valamit dörmögve az időjárásról, szépen kiczammogott a merről jött.

XXVI.

Az alatt Czeczil valahogy leküzdte a borzalmat, a megdöbbenést, a mit Ármin szörnyen megváltozott külseje támasztott benne. Szemét lesütötte, hogy ne kelljen azt a rövidre nyírt, megritkult haját, ijesztő nagy szemeket látnia. - Halk beszélgetést kezdett vőlegényével, mely azonban sehogy sem akart melegebb színezetet öltetni. A szünetek kezdtek kényelmetlenül hosszúra nyulni.

- Lássá, suttogja végre, szorultságában az elrejtett csipkehalmazba markolva, már készül a kelengye. Ez a csipke, meg a szalag a pongyoláimra van szánva. Tetszik?

- Nagyon.

- És nem is kérdi, milyen színű lesz a pongyola? Vagy egyáltalán nem érdekli?

- Hogyne. Milyen lesz?

- Fehér. Fehér cachemir. Nos miért nem beszél?

- Azon gondolkozom, hogy fog ez majd illeni a - *fekete kenyérhez*.

Czeczil ledobta a csipkét kezéből. Arcza jéggé dermedt. Ármin nem is sejté, hogy a döntő szó most mondatott ki. Valami válasz lebegett a leány ajkán, melynek levont szögletei nem sok jót ígértek - de az ajtó e pillanatban nagy robajjal nyílt föl... Szegheő Peti vastag alakja rontott be rajta.

- Á-á-áh! úgy látom, alkalmatlan vagyok. Karsamadiner. Majd máskor jövök.

És azzal kifelé „czurukkolt”, mint ő szokta mondani.

- De kérem... bocsánat, az uraság volt... Czeczil, vendéged megengedi, menj, kérdezd meg, mit parancsol? - hebegé Rozgonyiné zavarodottan.

Czeczil, utána sietett. A csarnokban érte utól.

- Kérem egy pillanatra.

- Oh, dehogy zavarom kedves; tudom, hogy leánynéző van a háznál - mondja az gúnyosan.

- Nem igaz. Nekem tán csak tudnom kellene...

- Pedig - nem zörög a haraszt, ha a szél nem fujja.

- Kitől hallotta?

- Hát a kedves Rozgonyi tátitól épen most - ha tudni akarja.

Czeczilnek, úgy látszik, egy ötlete támadt: hátha ki lehetne most szoritani a rókát a lyukból?

- Nos, hát igaz. Kezemet kérik. Minek tagadjam. - -

- És maga?

- Én? Mit válogasson egy magamforma szegény leány, ha nem akar otthon vénülni.

- Csak az a baj? Azon könnyen segítünk, Czilike! Igérjen meg nekem egyet.

- Szóljon.

- Igérje meg, hogy - nem megy ehez a nagyszemű, nagyorru csuf zsidóhoz feleségül.

- Csak ennyi? - kérdé csalódottan a lány.

- Egyelőre ennyi. Igéri?

- Igérem... - mondja suttogva.

Szegheő Peti egyet lép felé, gyorsan átkarolja s egy csókot nyom a duzzadó ajakra:

- A többi az én gondom - mondja fekete fogait vicsorítva a vén, kitanult róka.

A lány kibontakozott karjaiból, rámosolygott, ujjával megfenyegette, aztán nyugodt arczczal, kimért léptekkel ment vissza a szalonba.

Tisztában volt magával.

- A papához vezettem, mondta közönyösen; aztán leült Ármin mellé s a mi báj, kellem, szeretetreméltóság volt varázslatos lényében, sorra fejtette ki előtte, kápráztató virtuozitással.

A megriadt beteg szerető bódultan, majd elbűvölve nézte, hallgatta, s egy óra alig telt, már nyoma sem volt a keserűségnek szívében, melynek minden érzése, utolsó csöpp vére ismét a varázsló szépség igézete alatt állott, csakugy, vagy még inkább, mint valaha.

XXVII.

A hogy végre a házasság kérdésére tértek, Rozgonyiné még egy kísérletet tett, most már csupán, hogy a következetesség látszatát megóvjaa:

- Hiszen mindezen már régen túl volnánk, ha a mi kedves mérnökünk nem lett volna olyan hajthatatlan konok és enged a vallás kérdésében. Ha valaki szeret, *igazán* szeret, annak ilyen csekély áldozat szóra sem érdemes.

Ármin összeszorított ajakkal, némán néz reá, aztán jegyesére, a ki lesüti szemét és szintén hallgat, - végre anyjára... A mit azon a becsületes, öreg arczon lát, szívet hasítja...

- Nem tehetem... nem, nem tehetem. Miért kezdjük előlről, hisz ez már bevégzett dolog volt.

Hangja tétova, akadozó, a mint beszél, szemei zavarodott, könnyörgő kifejezéssel keresik fel hol az egyik, hol a másik anya tekintetét.

Rozgonyinéban pedig fölébred az asszonyi makacskodás ösztöne. Rikácsoló, kellemetlen hangon szól:

- S ha mégis követeljük? Ha ez a föltétel megmásíthatatlan?

Most az öreg papné nézett fia kinosan vonagló arczára. Szívében nehéz küzdelem keletkezett. Az *orthodox papné* és az *anya* szálltak tusára egymással. A küzdelem rövid volt - az anya győzött.. Gyötrődő szívének szent fájdalma egy fojtott nyögésben szakadt föl kebléből, aztán könyben égő szemmel, összetett kezekkel könnyörögni kezd:

- Tedd meg... én édes jó fiam, tedd meg - *érettem*...

És megegyeztek.

A formaszerinti eljegyzést az üdülőhelyekről való visszatérés idejére tüzték ki. A papné azt is magára vállalta, hogy a rabbi beleegyezését kieszközli.

Rozgonyiné úgy tett, mintha el volna ragadtatva. Még tapsolt is örömeiben.

- Oh, milyen pompás lesz. A nevét is megmagyarosítjuk, az már önként értetődik. Nevet majd én választok. *K*-val kezdődött természetesen, a pecsétgyűrű végett... Tehát: *Kinizsy*. Hogy fog az hangzani: *Kinizsyné* született *Rozgonyi Czeccília*!

Czeczil azonban szerényebb volt, kevesebbel is beérte. Általában ma rendkívül igénytelennek, engedékenynek mutatkozott mindenben. Megállapodtak Árminnal az egyszerű *Kanizsai* néven - ypszilon nélkül.

A Rozgonyi táti véleménye az volt, hogy: „Kinizsy vagy Kanizsai - ein Teufel - egy pénzt kóstál.”

Az öreg Knopfmacherné pedig csak hallgatta mindezt. Nem szólt bele. Melyik anya tudott volna ellentmondani ennek a sir szélén való tervezgetésnek?!... Csak pergett lassan egyik köny a másik után szeméből.

Nem is láttam őt attól fogva soha másképp, mint könnyezve.

S ha most - annyi év után - alakját emlékemben fölidézem, ma is csak azt a könyben ázott *Mater Dolorosa* arcot látom magam előtt.

Akkor - éretlen észszel - nem birtam úgy fölfogni bánatát, mint most, visszagondolva rá.

Emlékszem, hogy akkor kissé unalmasnak találtam szótlanágát, örökké bánatos, szintelen arcát, szünet nélkül hulló könyeit. Egy kicsit gazdaasszonyi hiuságomban is sértve voltam, hogy a finom kávé, süteményt, befőttet még csak ajkához sem értette asztalunknál. Mindenkiből vett tányérjára és mindent ott hagyott érintetlenül.

Egyszer aztán, mikor zsebkendőjét kivonta zsebéből, hogy könyeit letörölje, valami kihullott belőle. Nem vette észre és én titkon fölemeltem.

Egy kis darab husvéti pászka volt az, a *Passah* kenyere...

Ezzel élt titkon a szegény öreg óhitű zsidóasszony csaknem egy hét óta. És ezzel kellett leülnie asztalához annak a keresztény családnak, a mely beteg gyerekénél hetekig az ő helyét töltötte be. És étlen-szomjan, gyötrődő lélekkel néznie a *rabbi fiát*, a ki skrupulus nélkül, jó étvágygyal veszi magához, a mit vallása tiltva-tilt és *tisztátalannak* bélyegez.

És könye hullott, hullott...

Csendben, panasztalan siratta egyszülöttjét, a ki - ha él, ha meghal - rá nézve egyképp veszve van...

Boldogtalan anya, mit szenvedhetett!...

XXVIII.

Másnap elutaztak Arcóba.

- Nagy csoda lesz, ha még élve látjuk, - mondá apám, könybe lábbadt szemmel hosszan nézve a beteg után.

- De hát mi baja tulajdonképpen? - kérdém.

- Tuberkulózis. A leggonoszabb fajtából. - És ökölre szorított kezét megrázva, keserű haraggal mondá: Megölték... *azok* ölték meg ezt a becsületes, jóra való fiút!

„Azok” pedig nyilván reménykedtek abban, hogy nem tér vissza élve.

Pedig visszatért.

Az első héten annyira erősödött Arcóban, hogy anyja magára hagyhatta és haza mehetett a férjéhez.

A jegyeseknek a levelezés nem volt megengedve, de mi irtunk egymásnak és mindig jó-hirekkel, reménynyel, tervekkel duzzadozó levelet kaptunk tőle.

Arcóból Gleichenbergbe ment. „Oly jól érzem magam, mint valaha. Hizni ugyan nem hizom még, de nem is fogyok. Naponkint méretem magam. E hónap végén visszamegyek. Kérem, mondja meg Czeccilnek. Egy napig maradok csak, aztán szüleimhez megyek erősödni. Téltre teljesen fölépülök, olyan leszek, mint a makk. Alig köhögök.”

E levél után nemsokára ő is megjött. Egyenesen kihajtatott a pusztára, menyasszonyához - lakását a városban nem tartotta volt meg. Málháját ott lerakatta s pár órai pihenés után bejött a városba orvosához és hozzánk. Rettenetes volt ezt a reménykedő, boldog jövőről, család-alapításról álmodozó csontvázembert látni, hallani...

Nálunk ebédelt és ebéd után ismét kihajtatott a pusztára.

XXIX.

Egy óra múlva kocsi állt meg a kapunk előtt. Ő szállt le róla, halotthalványan, egész testében reszketve a felindulástól.

- Kérem, fogadjanak be egy éjszakára. Oly rosszul vagyok, hogy nem merek a fogadóba menni... Szavai kinos köhögésbe fultak.

- De hisz... Rozgonyiéknál volt megszállva...

- Kidobtak... mig idebent jártam, málhámot beküldték a *Koronába*. Semmit sem tudtam róla és kimentem hozzájuk innen, hogy holnap reggel tőlük a vasutra hajtassak. Azzal fogadtak, hogy nagyon sajnálják, de meggondolva a helyzetet, nekem is be kell látnom, hogy garçon-embernek egy éjet tölteni olyan háznál, a hol fiatal leányok vannak, *illetlen* dolog volna.

Elhozattuk málháját a fogadóból és ott aludt nálunk, apámmal egy szobában.

Másnap reggeli után utra készen az ablakban állt, várta kocsiját.

- Mikor látjuk ismét? - kérdém, hogy megtörjem a hallgatást, melynek csöndje mindnyájunkra nyomasztólag nehezült.

- Isten tudja, - mondá csüggedten. - Most megyek haza, ott maradok, mig teljesen meg nem erősödöm, aztán... megyek tovább...

Hirtelen, mint a kít villámszikra érint, egész testében megrázkódott, arcza fakószínt váltott s rekedt hangon, ujjával az ablakra mutatva, rebegte:

- Nézze...

Tompa dübörgéssel, fekete kárpitjait lengetve, lassan, misztikusan haladt el a ház alatt a zsidók halottas szekere...

Hideg borzadály zsibongott végig tagjaimon - de mosolyogni próbáltam.

- Csak nem babonás? - kérdém.

Nem felelt. Állt mozdulatlanul és nézett, nézett maga elé hosszan, mereven, aztán leirhatatlan suttogással ismétlé:

- Megyek tovább... tovább...

Elbucsutunk. Az az utolsó kétségbeesett, mélységes tekintet, melyben megkövülten tükröződött a végbucu tudatának kinja, még most is megrendíti lelkemet.

Aztán meghalt... Mikor orvosa kijelentette a szülőknek, hogy nincs több hátra, az ősz rabbi és hitvese egymásra támaszkodva álltak meg fiok ágya előtt. Ármin rájuk nézett - és megértett mindent.

- *A nagy pillanat* már elérkezett?... - suttogá csöndes megadással.

Anyja nem birta tovább... zokogva omlott le fia ágyára.

- Ne sirj, anyám... örülj... a temető *visszaadja fiadat*...

És - *consummatus est*...

A gyászhir, noha vártuk, mégis készületlenül talált. Én és anyám sirva öleltük át egymást.

Szegheő Peti e perczben lépett be hozzánk. Szótlanul mutattam a gyászjelentést.

- Hát *ezért* sirnak?! No, bizony nagy sor! egy zsidóval kevesebb van a világon.

Eddig csak utáltam, ettől a perctől fogva megvettem ezt az emberformájú vadat.

XXX.

A szép Czezil álmai megvalósultak... *részben*.

Csakugyan ő parancsol azóta a láposi pusztán, mint Szeghvári Szegheő Péter - *tisztartójának* a felesége. Nagyszámu cselédség veszi körül, melyek között a legengedelmesebb és legalázatosabb - *a tulajdon férje*.

Az „uraság”, a ki mindvégig nőtlen életet él, ha lehetséges, még sokkal kegyesebb a Rozgonyi család iránt, mint volt... egy keserősége azonban mégis van a szép tisztartónénak, melyet egyébként néma daczczal visel: hogy a gentry kisasszonyok és asszonyságok köszöntését már többé fejbiccentéssel se viszonyozzák.

Szegény Ármin... milyen jó is a te sebhedt szivednek porlani-porladozni ott... a kanizsai zsidótemetőben...

Vége.

A kerekas kut.

Ott állt mindjárt a nagy veteményes udvar elején, nem igen távol a ház oldalától, melynek árnyékában a házbeliek reggelizni s a délelőtti órákban hűsölni szoktak.

Most, hogy rá gondolok, hiven rajzolódik emlékezetemben egymásba rótt gerendás teste, zöld gárdjával, fényesre koptatott kerékküllőivel, pirosra festett zsindelyfödelével, melyre egy pompás szomoru fűz árnya borítá napfényvel átszőtt, rengő fátyolát.

Környéke széles, lapos kövekkel volt - csak úgy találomra - kirakva, melyek között az időbarnította, otromba vödörből szétlocsogó fölösleges víz magavájta szűk mederben ágazott szét s folydogált a lentebb fekvő veteményágyások felé, rengeteg öröme a kut körül portyázó lármás réczehadnak, mely pocskolva, bukdácsolva, szárnyát csattogatva igyekezett azt az utolsó csöppig a saját céljaira értékesíteni. A merre a víz tovább szivárgott, bujább volt ott a káposztafej, zöldebb a mureklevél és duzzadozóbb az uborka futó indája.

Sohase mehettem úgy el mellette, hogy legalább egy pillantást ne vessek sötét, aczélfényű, mély tükrébe, melyből a mohos téglafal s annak hézagjai közt tenyésző saxifragák élesen visszaverődő távlatából a saját arcom tekintett rám vissza, hol nyugodt merengéssel, hol mosolyogva, néha a túlradó életkedv verőfényében ragyogva, majd a reményvesztett lélek kövesült fájalmával.

Mintha a földnek tulsó hemiszférájáról saját *Énem* - ellenlábasm - nézett volna rám a titokzatos mélységen keresztül, a ki engem sohasem ámit, a ki nem bölcsekedik, nem gunyol, nem is korhol, de még csak vigasztalni sem törekszik, hanem egyszerűen velem szenved, velem örül, méléz, nevet vagy könyezik.

Szerettem ezt a kutat az érzélgősségig...

De nem csak én voltam úgy vele. Sokan szerettük - a réczéket nem is számítva.

Szerették a fecskék, melyek reggel, este odagyültek itatóra, illegve-billegve ott tolláskodtak, csevegtek hosszan és nagy szaporasággal; szerette az a kis barátkamadar, mely a földig érő fűzgallyak közt bujósdit játszott párjával s széles jókedvében időnkint nagyokat fütyöntgetett; de mindezeknél jobban szerette a fiatal, nyalka mindenes, a Demeter - szemre-főre bizonyosan a hires Peczek-nemzetség ivadéka.

Mikor úgy esténként a tenyeres-talpas „kicsi Zsuzsó” kitelepedett a kut gárdjára salátát mosni, Demeter olyan buzgósággal huzta neki a vizet egyik vederrel a másik után, hogy nagymosáskor se kellett sokkal több, a ház sarkán álló lugzókádat megtölteni. Nem is mosás volt az már, hanem valóságos szapulás s tiszta csoda, hogy abból az elgyötört salátából az asztalra is maradt itt-ott egynéhány szál. Közbe többet nézett Zsuzsó a legény szemébe, mint a nagy zöldmázas abálló tálba s bizony a nézéssel az sem igen maradt adósa. Volt ott nevetgélés, suttogás, a miből véletlenül egyszer, mikor Demeter a nyikorgó kereket forgatta, az én fülemhez is eljutott ennyi:

- Hallod-e?... Még ez a kut is egyre csak azt hajtja: hej Zsuzsó, Zsuzsó!...

- A szemed zögygye! - vihog rá vissza a kut természetes nimfája nyájasan s izmos öklével egy hatalmas *dumét* vág a legény hátára, olyat, hogy testvérek között is megért volna kettőt, a mire az csak olyan boldogan mosolygott - és nem is sokkal butábban - mint akármelyik Tihamér vagy Elemér, mikor az ő Melaniéja vagy Amelieje a legyezőjével felé legyintve selypegi, hogy: menjen, maga hamis!

Ugy tetszett nekem, hogy az a kerek kut az egész háztájnak bizonyos ódon, patriárkhális jelleget adott. Jobban mondva erre a jellegre az ütötte rá a szentesítő pecsétet. Ugy illett hozzá minden, a mi körülötte volt.

Egres és ribizli-bokrok hosszú, egyenes sora szegte azt a keskeny gyalogutat, mely a veteményesből a frissen kaszált illatos sarju közé s onnan a csűröskertbe vezetett, hol égett a munka, folyt a kazalrakás, vagy zugott, zakatolt, füstölt a cséplőgép s a sürgölődő béresnép jókedvének zsibongása a sarjuforgató, vagy szénagyújtó leányok busongó danájával vegyülve, csodálatos harmóniában hatott föl a tágas, szellős tornác hüvösébe.

Mert *tornác* volt ám az - és nem *terras*, ép oly kevésbé *veranda*, - a mit a komló buja indáinak áthathatatlan s mégis szellős zöld függönye tartott félhomályban.

Körülötte diszlett a „nagymama kertje”, a hagyományos kék lilium, télizöld, istenfa, fodormenta, zsálya, levendula, boldogasszonylapi s a mi édes illatával mindezeket tulszárnyalta, tengernyi rezedá mindenfelé. Itt-ott sárga violák, égőszerelem, őszi róza, muskátli, rozsmaring és kisasszonypapucs - szóval csupa olyan virág, a mire a mai modern kertészet csak szánakozó mosolygással tekint le - mindez pedig nem osztályozva, nem kinos szimmetriával geometrikus kacskaringókba kényszerítve, hanem össze-vissza keverve minden, hogy valamennyi időszak helyén találja és virágoztathassa a maga kedveltjét.

Igy szerette azt „a szegény jó nagymama”. És noha az a jóságos szempár, a mely ebben váltig gyönyörködni tudott, örökre lezárult, úgy hagyták és úgy ápolják a kertjét, a hogy ő szerette.

Három kölépcső s egy kis cifrán faragott verőcze vezetett a tornácra s onnan nagy, lapos szögekkel ékesen kivert tölgyajtó a ház „pitvarába”, a mely ebédlőül is szolgált.

Nem volt ebben a pitvarban semmi fény, semmi pompa, de volt olyan tündöklő tisztaság, hogy a divatjukat mult butorok vadonat ujaknak látszottak - s volt olyan csöndes megelégedést lehellő otthonias egyszerűség, mely a belépőnek lelkét, szemét azonnal megragadta s betöltötte.

A hófehérre surolt padló, a fal körül elhelyezett rézfogantyus fiókos szekrények, melyekben máris az alig másfél éves kis Anikó házi kelengyjének alapja van lerakva, a magas, faragott, ódon pohárszék, a barna bőrbutorzat „régimódi” öblös hátával, a tarka üveges falszekrény, melyből szárított bodzavirág, hárs, fodormenta, levendulaillat - még a szegény nagymama házipatikájának illata - árad széjjel, a mély ablakfülkékben elhelyezett apró asztalok egyikén női munkakosár, másikán bársonyos szirmu nyíló fuchsiák, harmadikán különféle régi billikók, porcellánok ékeskednek - végre pedig mindezeknek koronája a negyedik füls, hol fából készült apró kardok, puskák, lovak, dobok és trombiták a különböző faedények, bégető báránycák, csörgő babák és nyulacskákkal a legszebb egyetértésben hevernek egymás mellett, honnan koronkint két szöszke buksi halk gügyögése, pajkos sikongatása, vagy csengő kacagása hallik - minden, minden a szeretettel ápolott otthonra, s lakóinak kegyeletes, meleg érzületére vallott.

És olyan volt ennek a nagy udvarháznak minden zuga, a nappali, a háló, a vendégszobák; mindenütt az a fehérre surolt, meszelt, fényesre törült tisztaság, sehol semmi nyoma az aranyozott olcsó, divatos cifraságnak. Az a tudatos, nemzedékről-nemzedékre szálló fényüzéstelen jólét volt ez, a mi a jövővényhez hallgatva is így szól: „szállj meg”! s a mire az öntudatlanul is így felelt szívében: „ittthon vagyok.”

Maga a ház asszonya is finom, gödörkés, viruló arczával, megjelenésének természetes, egyszerű bájával úgy beleillik e környezetbe. Nagy, fekete szeméből csak úgy sugárzik az a benső jókedv, a melynek verőfénye átmelegít, bearanyoz maga körül mindent, melynek hatása

alatt - egy kedélyes vendég tréfája szerint - a kutra hajló szomorufüz is mintha évről évre *vigabb* lenne s szemlátomást egyenesebb ágakat bocsátgatna.

Kispál András, az ő „édes ura” egy ritka szavu, még ritkább mosolygásu, csöndes humorral megáldott székely, kiben fajának összes jellemző tulajdonsága kedvező arányokban vegyülve található fel. Kissé tán nyers, kissé rusztikus és ósdi, de maga az egyszerű, józan becsületesség. Kitünő gazda, gyöngéd családapa. Meglátszott a nyugodt szemeken, a szájszögletén olykor föl villanó ravaszkas mosolygáson, a lassu, egy csöppet szögletes mozdulatokon, hogy rendben van nála minden: jó gyomor, jó alvás, jó lelkiismeret.

A nőket, az ő leirhatatlan székelységével háromféleképp osztályozva, így határozta meg: *jó-forma fejérnép* - annyi, mint eleven, jól megtermett; *tabajdak fejérnép* - azaz rendetlen, elhanyagolt külsejű; végre: *fáin kicsi asszan* - ebbe aztán beleértett mindent, a mi kedves, szép, takaros. Ide sorozta a feleségét is - méltán.

Beszéd közben néha kedvtelve mondogatta: „Kispál András, ur a házánál!” - De minél gyakrabban hallottam én részemről, annál kevesebb hitet vetettem ebbe a mondásba. Nekem úgy rémlett, hogy itt csak egy akarat érvényesül mindig és föltétlenül: a fáin kicsi asszan akarata. De ezt a háznál sejteni senki sem látszott - legkevésbé ő maga.

Gyönyörűség volt a szemnek, a háziszótt hófehér kamukán ócska családi ezüsttel terített asztalt látni, a hamisítatlan erdélyi konyha izes produktumaival s a kitünően kezelt pincze aranycsillámu *rózsamáli*, *leányka*-borával. Olyan ropogósra piritott „verőmalaczat”, „pipesültet”, olyan „bihaltéfeles zödfuszujkát”, „tárkanyas báránt”, „egreses csüdkét”, olyan széles pántlikájú rózsaszín „pánkót” a magyarországi ember jó, ha álmában lát néha - akkor is megnyalja utána a száját - mint a milyenben ez a minden jóval megáldott asztal bővelkedett.

Valóságos „tálcium” volt ezekben a „nagy Zsuzsó”, a kit nem csupán hárommázsás mivoltáért, hanem a kicsi Zsuzsótul való megkülönböztetés kedvéért is tiszteltek meg a nagy melléknévvel, a mit különben a konyhából az udvarra, onnan a veteményes kertre, sőt még a bivalyistállóra is kiterjedő észszerű, de kissé abszolutisztikus uralkodásával épp oly méltán érdemelt ki, mint akár Frigyes, Fülöp, vagy Károly s a többi nagyok a magukét - annak idejében.

*

Éppen asztal körül ülve, élvezték a nagy Zsuzsó remekléseit, a miket a kicsi Zsuzsó szuszogva hordott körül, mikor egyszerre nagy robajt hallunk s a mindenholtra vált arcczal, lelkendezve rohan be.

- Jaj istenem! Jaj, a kut, jajajaaa!...

- Mi baj, az istenért?

- Jaj, végem van... a kut, a kut...

- Mit csinál a kut, te számár, - mondja türelmét veszve a gazda.

- Ahajt bédőle! - bédőle, instálom. Egyet lóditék a vedrecskén, ab'a minutumba' a kut zsuhe, én is uzsgyé! s vót - nincs. Jaj nekem, jaj, jaj!

Fölugráltunk. Ki az ablakhoz, ki az udvarra szaladt.

Hát igaz volt; csakugyan ott feküdt a kerek kut - romban.

Kettérepedt piros födele oldalt csuszva a földet érinté, a kut mellett támadt tátongó gödör szádán még most is egymás után zuhant alá egy-egy levált gerenda vagy tégladarab, nagyot csobbanva a mélyben.

A kicsi Zsuzsó ott feledett tarka fejkendője, meg a Demeter hetyke kalapja még ott feküdt a félrebillent gárdján - egyszerre csak leválik, becsuszik s elnyeli a sötétség azt is mindenestül --

Senki se mert közelébe menni. Csak néztünk egymásra szó nélkül. Később bevallottuk, hogy mindenik nagyon sápadtnak találta a másikat.

A kerek kut katasztrófája mindnyájunkat megdöbbsentett.

Nekem valami babonás rettegés szállta meg a lelkemet. Félni, aggódni kezdtem, nem tudtam, mitől vagy kiért, de az összeomló kut képe még éjjeli nyugalmaimat is megzavarta. Ébren magam előtt láttam romjait, álmomból minduntalan hangos dübörgése riasztott föl.

Mikor végre mégis elaludtam, azt álmodtam, hogy a kut odajött ablakomhoz, felágaskodott és benézett. Egyszerre csak mállani, foszladozni kezdett, mint valami felhő, s a kavargó köd-foszlányokban ott láttam végtelenül bánatos arcú - Énemet...

Egyik kezét vérző homlokára szoritotta, a másikkal lassan intett, hogy kövessem. Aztán megfordult s a holdfényben uszó kerten keresztül lebegve tűnt el a párázatos, kékes messziségben...

*

Néhány nap múlva már ott volt a kutmester, a kit a fővárosból telegrafáltak le. Családi konferenciát tartottak, melynek végén Kispálné enuncziálta a határozatot, hogy a haladó kor kívánalmainak megfelelőleg a régimódi kerek kut helyére szivattyus kut építtessék.

El is készült, pompás is lett az a szivattyus kut.

Piros márvány medenczébe zöld patinás meredt szemü delfin szája ontotta a karnyi vastag kristály vizsugarat, sárgaréz fogantyúja csillogott-villogott a napfényben, mint a vert arany. Büszke volt rá az egész háznép, még a falu is.

Hire is ment a környéken úgy, hogy még Sárfalván is arról beszéltek.

Sárfalvy báró pompás négy feketéje egy szép napon csak megállott a Kispálék háza előtt. A báró ugrott le a bakról. Azért jött, hogy maga lássa az új kutat, mert ha már itt van a kutmester, biz ő él a jó alkalommal s egy teljesen hasonlót csináltat a sárfalvi udvarban.

- Ah ça - az *obligát* szomorú füzfa! - mondja nevetve, mikor a kutat meglátja.

Volt abban a rövid megjegyzésben, még rövidebb nevetésben valami végtelenül kicsinylő és bántó, legalább Klára úgy találta, mert érezte, hogy arcába kergeti a vért.

Harmadnapra megkondukt a fejsze a pompás szomorúfűz törzsén...

Szegény Demeternek jutott az a kétszeresen nehéz feladat, hogy ezt a drákói rendeletet végrehajtsa. Inge ujját munkaközben olykor hol a homlokához, hol a szeméhez emelgette. Gyermekkori barátja volt neki ez a fa. Maga se tudta, a veritéke, vagy a könyei hullottak-e sűrűbben.

Én egy hárspadon ülve, titokban könyeztem meg azt az „obligát” fűzet, a mely minden fejsze-csapásra kegyelemért kiáltott. Küzdött, ellenállt sokáig, míg végre üdezöld, selymes gallyai megadással terültek szét a földön s lassan-lassan haldokolva zsugorodtak össze a reggeli nap verőfényétől, mely mindent életre költeni szállt le a földre, csak az ő halálukat sietteté.

Nem csupán a szép fa pusztulását sirattam... eszembe jutott minden: a kedves, régi kerek kut, a fecskék, a réczék, a barátka madár, meg Zsuzsó és Demeter... meg az a vérző homloku fantom, mely elment - ki tudja, hová? s mely engem úgy vonzott maga után...

A füzfa helye különben nem maradt üres. Ültettek a kut körül egymástól egyenletes távolságra négy hatalmas thuját, a mitől aztán olyan lett a kut, mint valami uri kriptá obeliszkje a kerepesi temetőben. Szinte megborzadtam tőle.

Demetert pedig, a ki a vizet a lovaknak eddig innen hordta, kitiltották az új kut környékéről s az utcza kutjára szorították.

Nem hiába mondta volt szegény, hogy: Jaj nekem! mikor összedült a kerek kut...

*

E közben a sárfalvi báró még párszor ellátogatott. A kut révén az asszonyok is megismerkedtek - megszerették egymást - mint mondani szokás. A bárók ebédre hitták Kispálékat, a mit természetesen viszonzni kellett.

Igy állván a dolog, csak természetes az is, hogy még egy férficseléd kellett a házhoz, még pedig olyan, a ki az asztalnál fölszolgálni tudjon, mert a szuszogó kicsi Zsuzsóra, meg a dohányszagu Demeterre gondolni se lehetett.

Szerencsére épen kéznél volt a *Zsorzs*, a „Bruck Antal” báró nemrég elbocsátott „diplomás” inasa, ki hivatalát azonnal el is foglalta, mondanom se kell, hogy illő méltósággal a többi cselédekkel szemben és megfelelő fitymálással minden iránt, a mi a gentry háztartásban előfordult s a mit a főuri háztartással az előbbeni rovására minduntalan összehasonlítani el nem mulasztott.

„A báró ur ezt így kívánta; a bárónénak az a szokása; a méltóság urfi lovásza; a báró kontesz francziánéja: a komorna - a lajbjäger - a Veseváriné” (*Wäschebewahrerin*) stb. stb. hangzott össze-vissza egész nap a konyhán, a folyosón, a cselédszobában, a mivel nemcsak a cselédeknek imponált. Eljutott ebből egy-más az urnő fülébe is és elég volt neki valamiről azt hallani: a báróéknál ez a szokás, hogy az a valami, ha nem is rögtön, de lassan, észrevétlenül, ügyes kerülökkel és átmeneti stádiumokkal itt is házi szokássá váljék.

A tanulékony, törekvő asszonyka a konyhában is nagy reformokat tervelt. Sokszor láttam, a mint szakácskönyvvvel kezében a nagy Zsuzsóval bonyolult magyarázatokba keveredett.

Ilyenkor a becsületes Zsuzsó alázatosan, lehajtott fővel, és mélységes rezignációval ismételte: Értem, instálam.

A dolog ment így egy darabig, a hogy mehetett, míg egy szép vasárnapon, templom előtt, bodros, fekete székely főköttővel, széles, ezerránczu „surczczal”, rojtos nagy selyemkeszkenyővel - szóval teljes diszben - a nagy Zsuzsó csak beállit az ebédlőbe:

- Hát... instálam a tek... nagysás asszant, én immáran elmegyek.

- Megy a templomba, Zsuzsó lelkem? hát csak menjen, jól teszi, isten áldja, imádkozzék érettünk is.

- Menyek én, instálam, de nem a templomba, hanem haza a falumba. Tudja azt a tekin... nagysás asszan es, de meg én es tudam jól, hogy nem vagyok én immár idevaló. Azt a sok fránya rágatt levest, sült polyákat, rossz böfögőt, pulyka pánkót, fülét, hasét, szuflát, - vagy mi a lapas guttát - nem veszi már bé az én öreg fejem. Nem es értem én ezt az uj módi főzést, de - megkövetem a teki... nagysás asszant - nem es akaram. Nem bizan én. Ha ötvenkét esztendőket megélhettem evvel a tudományammal - már ami csadás - hát, a micske még hátra vagyan, azt is csak eltőtem valamiképpen. Az áldatt öreg tekintetes asszan - az isten nyugasztalja - ugy szerette, a hogy főztem; ha annak jó volt s a tek... nagysás asszannak es mindmostanaig, hát én nem es tanulak meg másképp ezen a keserves világon... nem, isten uttarcsan! Köszönem a szolgálatát. Adjan az uristen hűségesebbet nálamnál. Megengedjenek, ha valamit vétettem...

Az utolsó szavakat már zokogva mondta. Megfordult, kiment. Kispálné is elérzékenyedett. Utána ment, kérlete, marasztalta - mind hiába; addig maradt, míg utódjának, a „hórihorgas” cseh Háninak - ki csakis „divatos” főzésre vállalkozott - át nem adta a kormányt, aztán elment és nem is látták többé a faluban.

*

A tradíciókra nem olyan rátartós kicsi Zsuzsó ezalatt hihetetlen átalakuláson ment keresztül: Rámás csizma helyett „istirimlit” s féltopánkát huzott, kurta rokolyája úgy megnyult, hogy a sarkát verdeste, lelógó haját kontyba csavarta a fejbubján s az „udvarban” nyílt titok volt, hogy a konty hegyibe tűzött fésűt, meg az ujján levő „igazi kartifíol” gyűrűt a gyengén kopaszodó, de erősen „uras” Zsorzs hozta neki a városból.

Demeterrel bizony már jó ideje, hogy szóba se áll többé - de azért mégis dobban egyet a szíve, mikor esténként az istállóajtóból egy bánatosan rezgő, mély hang jut a fülébe:

Hérvagy, rúzs, hérvagy,
Mett az ényim nem vagy;
Még az ényim vótál,
Piras rúzs vótál...

De nemcsak a kicsi Zsuzsó, az egész háztáj, az udvar, a személyzet, a szokások, minden, de minden átváltozott lassankint.

A házat kastélylá léptették elő; a komló indás tornáczból bignoniás veranda lett: a nagymama kedves, naiv virágos kertjének helyét szőnyegkertészet törpe, nyomorgatott virágú czirádái, arabeszkjei töltötték be; a labdarózsa, istenfa helyén rodo-, filo-, meg nem tudom én, hogy micsoda dendronok pompáztak; a veteményes, egres- és ribizlibokraival együtt eltűnt, nem is tudni mikor, hova, csak - volt, nincs - mint Demeter mondaná, helyét zöld pázsiton spireákkal, veigéliákkal, törpefenyű csoportokkal telepítették be, szóval „parkirozták”, mint a báróék udvarát.

A házba új, divatos butorok szállingóztak. Amolyan ékes bécsi gyártmány, mely önmagába mállik széjjel; műbecs nélkül való disztárgyak, képek, aranyozott gipszszobrok, imitált szmírnai függönyök; a sáfrány-sárgára mázolt padlóra rítkó szőnyegek borultak, az elmaradhatatlan Makart-csokrok pedig kiszorították a nagymama égő fuchsiáit, régi porcellánjait. A masszív családi ezüsterítéket - „hisz olyan nehéz, otromba és régimódi volt” - csillogó, divatos pléhezüsttel cserélték be.

Fényes, pompás, urias lett a háztáj; lehetett ott látni minden szépet - csak az *otthont* kereste hiába az ember.

A három éves Bandika hátras lovat kapott, de minthogy még ülni sem tudott rajta, nem ő tanult lovagolni, hanem - Klára. Bécsből rendelt lovagló ruhában vett leczkéket a bárótól, hogy az unatkozó bárónét kirándulásaiban kísérhesse.

A csöpp Anikóhoz - noha még magyarul is alig tudott gagyogni - francia bonnet fogadtak, kit, mellesleg mondva, Kispál András első tekintetre a „tabajdak” osztályba sorozott.

Fejlődtek aztán a ház ura és a francziáné között ilyen és ehhez hasonló épületes párbeszéddek:

- Mámzel bonné, ubi est mon femmé?

- Plait-il?

- Nem pléd kell nekem, hanem paraplé, nem látja, hogy *és* az eső?

Mire a leány, megsejditván a „paraplé”-ből valamit, igazi francia előzékenységgel kinyitva akarja azt a kézbe adni.

- Permettez, monsieur...

- Na, mármel, ha ez permeteg, akkor nem tudom, mi a felhőszakadás maguknál.

Az urnő, az ő asszonyi fogékonyságával - és felületességével - már az első hónap vége felé szélteben ropogtatta: zső vu pri, ápöpré, kel ör et-il, merszi ma sér, dü pén, dö ló, dü farinázs sat. sat...

...Mondják, hogy idővel mindez a kerekas kut katasztrófája nélkül is ép így bekövetkezett volna, - én, a kinek megvannak a magam babonái, a ki hiszek az előjelekben, kijelentésekben - határozottan mondom erre, hogy: *nem!*... Az a homokszem, a mely lehulltával megindította a kut omlását, ép annyira részes a következményekben, mint az a hóparány, mely a csucsról leválva, alágördül s gördülés közben óriási lavinává növekedve, dönt, rombol - öl - magával sodor mindent utjában...

*

- - Aztán nem láttam őket évekig. Jártam a világot, keresve elvesztett Énemet, a kit vérző homlokkal láttam utoljára. Kerestem a kut, a forrás, a folyó vizében.

Nem leltem sehol.

Csak zavaros, szürke vizet, vagy iszapot találtam mindenütt, mely nem tükrözte vissza azt, a mit kerestem - - az eget se láttam meg benne...

Végre egyszer - egészen váratlanul - rábukkantam... a diósgyőri tó tiszta, ragyogó tükörében.

Ott himbálta magát egy csónakon - horogvessző volt a kezében. Pisztrángot halászott. Alig ismertem rá. Fekete hajába már ezüstsálak szövődtek, de homloka tiszta, redőtlen volt, szemeiben, arczán, mosolygó ajkán olyan fiatalos öröm, elégedettség, nyugalom honolt, hogy szinte megirigyeltem - - volna, ha nem érzem szívemben, hogy az a boldogan himbálózó alak, - a ki különben nem volt egyedül - nem más, mint az, a kit én olyan sokáig kerestem - -

Nemrég hazajöttem s két elegáns névjegyet találtam asztalomon. Az egyiken korona és czimerpaizs alatt állt:

ÚZONI KISPÁL ENDRE
királyi tanácsos.

A másikon összetett két czimer egy koronával és

ÚZONI KISPÁL ENDRÉNÉ
Szül. szentkatolnai
KATOLNAY CLARISSE.

Egyik sarkán írónnal irva: István főherczeg szálló.

Fölkerestem - de bizony mondom, alighogy megismertem őket.

A piros-pozsgás egyszerű Kispál András helyett egy őszbecsavarodott, kiberetvált állu, fehér kamáslis savanyu ur, teljesen modern, mondhatnám olyan gigerliféle állott előmbe, a ki folyton rossz terméstről, nagy kiadásokról panaszkodott. Nem emlegette már a Kispál András ur voltát, a helyett vállat vonva mondogatja olykor: hát - a ki hátul marad, tegye *bé* az ajtót.

A fáin kicsi asszan olyan igazán fáin lett, mintha a régi, délczeg Klárának csak árnyéka volna. Vézna, hervadt, vontatott szavu és - affektált.

Két nyurga, korán érett arczu gyermek lép be egy nő társaságában, a ki szemüveget visel.

- Ni, kiáltok meglepetve, csak nem a Bandi gyerek, meg a csöpp Anikó?

- De igen, ők azok - a Ninon, meg az Andor. Mennek a missel a Svájcba! a papa megy Karlsbadba én pedig - hélas! Ostendébe megyek - ha volna még gyógyulás számomra...

- Mi a bajotok?

- A férjem gyomorbajos, én pedig nerveuse - horriblement nerveuse vagyok. A gyermekeket is azért küldöm a missel, hogy szegény idegeim pihenjenek. Talán, ha ismét erőhöz jutok, befejezhetem félbemaradt munkámat. Plût au Dieu!

- Mit dolgozol?

Tudákos arcot vágott és gyorsan hadarni kezdett:

- Jelenleg egy essayt írok Ibsenről. Demonstrálni fogom, hogy mennyiben impresszionálta és milyen aberrációkra vezette szellemét Schopenhauer filozófiai rendszere, - végre, hogy miben módosul az nála és mennyiben tér el attól.

Elámultam.

Szegény Kispál András... szegény, szegény gyermekek!

Hogy nem maradt meg a régeből nektek semmi, a miért ti kedvesek és boldogok voltatok!... s a miért én benneteket úgy szerettelek.

Én legalább még megőriztem és fel tudok nektek valamit mutatni abból is, a mit *ti* birtatok egykor - - ezt az egy szál saxifrágát, melyet az elpusztult kerekas kut szétszórt romjai közül tettem könyvembe s a mely, valahányszor e régi könyv lapjait forgatom, eszembe juttat mindent, úgy, a hogy volt - - s a hogy nem lesz soha, soha többé...

Vége.

Anna.

I.

„Alig volt tizenhat éves - férjhez ment az istenadta. Férjhez ment, csak úgy, szokásból - épen, mint az édes anyja.” Ráillik szóról szóra, csupán a tizenhat év nem felel meg a tényállásnak. Több volt tán kettővel, mondjuk négygyel, lehet különben, hogy hattal is.

Ezt hát ne is kutassuk. Elég, hogy szép volt, fiatal és aránylag tapasztalatlan.

Györggyel a megyebálon találkozott először; aztán még egy bálon. Vizit, virágcsokor, kotillon, második négyes, soupé csárdás, éji zene stb. stb. mind végbement annak rendi módja szerint, a mi csak egy rangos udvarláshoz megkívántatik.

A harmadik látogatás már a kézfogó volt - négy órajárásnyira nem lehet sokat vizitezni egy jó hivatalfőnek - aztán folyt simán, gyorsan a lakodalmi előkészület, nem látták egymást egész az oltárig, hová a délczeg vőlegény „fülig szerelmesen”, a szép ara pedig szemlátomást szívesen lépett.

Azon vették észre, hogy férj-feleség lettek, mielőtt hogy egymást tulajdonképpen ismerték volna. A mi különben egyelőre nem is igen tűnt fel nekik. Legalább a mézeshetek alatt bizonyosan nem.

A nászutról egy forrongó chaos maradt a fejükben. A Svájc, a Rigi - Milánó: székesegyház, sok torony, harangzugás; - Verona: Julia sirja, szalámi; - Velence: Doge-palota, gondola, szerenád, Lido, Szent-Márk-tér; - Trieszt: Miramare; - Fiume: molo, Abbazia és a többi, túvel-hegygyel, összevissza, éppen, mint új háztartásuk, mely otthon várt a fiatal asszony szakavatott kacsóinak rendezésére.

Az uti benyomásokat a kezdő gazdasszonykodás apró-cseprő gondjai szorították háttérbe, majd - mikor már a házirend is nyugodt, egyenletes folyamatnak indult - az obligát látogatások és fogadások robotját végezték. Szóval, mindaddig, a míg volt valami rendezgetni, tenni, menni, várni valójuk, nem igen jutott eszükbe, hogy egymást lélektani megfigyelések mikroskopia alá helyezték.

Lassankint azonban az élet a megszokott mindennapiság szűk medrébe tért és folydogált körülöttük. Szabatos időközök határozták meg a háztartási teendők, a hivatalba járás, a séta, az olvasás óráját - sőt a szerelemét is.

Megtörtént bizony, hogy órákig is el voltak egymás nélkül, megtörtént - majdnem hihetetlen - hogy a férj, előbb igaz, hogy csak elvétve, de aztán mind sűrűbben, végre pedig minden este „benézett” a kaszinóba.

Tény, hogy naponként kevesebb idő jutott a turbékolásra, a mi különben olyan természetes s a mit mégis a legokosabb fiatal asszony is csak hosszú idő múlva tud megérteni.

Anna is csodálatosnak találta, mikor egyszer azt a fölfedezést tette, hogy: nini, hiszen ő ma megint egyedül van, holott tegnap is egyedül volt. Gondolkozott s rájött, hogy ha ez így foly, tarthat tőle, hogy holnap, holnapután, sőt azután is sokat, nagyon sokat kell egyedül lennie.

Még nem unatkozott, de már nagyon közel járt hozzá.

Egy poéta - a ki természetesen hazudik, mint minden poéta - azt állítja: mihelyt az asszony egyedül van, azonnal rosszra gondol.

Annácska tényleg egyedül van - noha nincs is hivatalos óra - és lám, nem gondol rosszra. A férjére gondol - igaz, hogy csak eszmetársulás útján.

Szellőzteti a szalont és úgy találja, hogy rettenetes dohányszagu a függöny. Sohase képzelte, hogy az a Gyuri ilyen szertelen nagy pipás legyen. Mikor jegyben jártak, félnaponként alig szítt el egy-két finom szivart, azt is csak a kertben. A nászuton is csak szivar járta; itthon pedig egész délután, sőt egész este ki nem szakad a szájából a pipa - igenis, pipa, közönséges nagy tajtékpipa, hol hosszabb, hol rövidebb száru.

Persze, ki nem küldheti pipázni a szalonból, mert akkor - - még sokkal többet kellene egyedül lenni...

Phi!... Rázza a függönyt, rázogatja.

- Szervusz, Pannikám! - dörgi háta mögött egy erőteljes bariton. Oh, hogy összerezzen az a finom kis teremtés! Gyuri áll előtte mosolyogva, pipája, az elválhatatlan *már* kezében, a kalap pedig *még* a fején van - természetesen csak szórakozottságból.

Az asszonyka kitér az ölelés elől, kezét hallgatva nyújtja csókra és néz... néz... Az a kalap rettenetesen szurja szemét és furja a fejét másnap, harmadnap is.

Pedig azalatt, csak úgy, észrevétlenül, sok apró részlet gyült rakásra, a mi ezt a kis keserűséget onnan kitörülhetne volna. Például:

Pörkölő forróságban jön haza György a hivatalból. Ingujjra vetkezik szobájában. Ebédhez híjják - jön azon módon és asztalhoz telepszik.

- Megengeded, édes?

Az asszony bólint, a férj gyanutlanul szürcsöli levesét. Föl se pillant, pedig jó lett volna meglátni azt a két tágra nyílt galambszemet, a mely a visszafojtott könyektől vörös pillák alól a két fehér ingujjat majdhogy keresztül nem égeti.

Leves után Gyuri sőt, paprikát hint egy kis kenyérhéjra és megeszi. Máskor is tette, de Annuskának csak most jut eszébe, hogy ez mennyire „nem finom” szokás.

Aztán napról-napra szaporodik a bünrovás. Egyszer látta, hogy Gyuri a villa helyett a kést használja. Máskor megint vacsorára behozatta a sonkacsontot magának és a teához finoman szervirozott asztalnál - a hol szép, rózsaszínű sonka papírvékony szeletei sorakoztak arany-színű aszpiksánczok között - kinyitotta tulajdon zsebkesét s a csontról jóízűen faragcsálva vacsorázott meg.

A bicskájával evett!... Sonkacsontról!... Pedig vendégük is volt Milyen szégyen; s milyen kinos, lealázó dolog, ha az asszonynak pirulnia kell - a férje miatt!...

Napokon, éjszakákon át eltöprengett - tépelődött ezen - kezdte gyanítani, hogy ő egy nagyon, nagyon boldogtalan teremtés - míg egy ujjabb, valamennyinél szörnyűbb fölfedezés csordultig töltötte a keserűség kelyhét.

Vacsorára voltak meghíva. Az asszonyka - mint egy idő óta rendesen - titokban férjét tanulmányozta. Egy mozdulata sem került ki figyelmét.

„Lám, az asztalkendőt gallérjába tüzi - a más asztalánál! a csirke szárnyát kezébe fogja - idegen helyen!”

„Istenem, istenem!...”

Sört hoznak. A háziur habosra tölti vendége poharát. György egy hajtásra kiiszsa s leteszi a poharat. A sör csillogó habjából vastag fehér rojt csügg ajka fölött. Gyuri nem tétováz - nyelve hegyének egy gyakorlott kanyarításával a tajtékot beszopja.

Hát csak ez hiányzott...

Egy tompa sóhajjal, csaknem ájultan ereszkedik Anna hátra a széken. Szemeit lezárja, hogy ne lássa Beretvásnak - a szép Beretvás Antinak gunyos arcát, a mint az a férjére néz, a mint pillantása világosan kifejezi azt a szörnyű ítéletet, mely az ő szívét titkon már hónapok óta marcangolja: „közönséges ember.”

Igen, immár nincs kétség benne, az ő férje közönséges... ő egy közönséges ember felesége! És ezt im látja, tudja más is... a szép Anti is a ki ott ül átellenében.

Angol szabásu kabátja, finom pepita nadrágja, fodorított bajsza, gyönyörűen csiszolt rózsás körmei, mind, mind csupa sikk, csupa finomság - - hát még az a malicziózus tekintet, mely e pillanatban - érzi, világosan érzi - az ő arcán nyugszik végtelen szájalommal, mintha azt akarná mondani: Te szegény, szerencsétlen, jobb sorsra méltó asszony.

Később magához tér. Suttymban összehasonlításokat tesz - rossz jel, ha az asszony már erre adja a fejét - Gyuri a jobb kezével eszik... milyen kéz! széles, izmos, barna. - Az Antié nyulánk, karcsu, mint egy szép asszonyé. A balkéz kis ujján a vastag aranykarika mély tűzü saphirja mellett kápráztatóan csillog egy gyémántokkal körített parányi rubinsziv - női gyűrű, az világos... vajjon kitől kaphatta?... Gyuri nem visel gyűrűt - keztyűt sem, meg is látszik... Aztán, napbarnított arcza, fekete, hátra fésült, akaratos haja milyen contrast az Anti szőke, selymes, közepén választott hajával, halvány, előkelően bágyadt arczszínével. Még a hangjuk is mennyire különböző - a György baritonjától szinte vibrál a levegő, a másiké kellemes, lusta, lágy tenor, mely álmatagga tesz, elandalít...

Fölsóhajtott. Milyen boldog az az asszony, a kinek ez a hang, ilyen ember mondja: Szeretlek!

E perczen szemük találkozik. Az Antié olyasmit fejez ki: Te lehetnél az a boldog asszony - ha akarnád.

És Anna gyorsan, kéjes zavarral süti le ismét szemeit...

II.

Hogy, hogy nem, ettől fogva Annának a nap bizonyos órájában mindig akad valami halaszthatatlan tenni-venni valója az erkélyen. Beretvás Antinak pedig ugyanazon órában multhatatlan járókája az erkély alatt.

Látták, nézték egymást, hosszan, ábrándosan, szomoruan, némán.

Sokáig ment ez így, de örökre csak nem mehetett. Legalább, hogy Anti így vélekedett, bizonyítja az a rózsaszín és a mellett elég ostoba levélke, a mely egy szép reggel ott reszketett az Annuska ideges, finom ujjacskája közt:

„Asszonyom! Ön boldogtalan, ne tagadja látom... érzem; s így természetes, hogy én sem lehetek boldog. Szenvedek, mert ön szomorkodik. Ön, kit annyiszor láttam az erkélyen, mint tűnődő, váró Juliát, meg fogja tűrni, hogy lelkem egész önfeláldozásával Romeója lehessen. Oh, adjon alkalmat találkozásra, hogy bár csak egyszer mondhassam el élő szóval, hogy szívem, lelkem, életem öné - rendelkezék fölöttem... Mától fogva minden este hétkor a tó mögötti nyírligetben várom. Oh jöjjön... tegyen próbára! kívánjon tőlem bármi nagyot, hősiest, lehetetlent s én készséggel rohanok vesztembe - a kárhozatba is - habozás, fontolgtatás nélkül szálllok szembe ezer halállal - a poklok hadával, ha kell! csakhogy meggyőzzem mérhetetlen hatalmáról, melylyel fölöttem - rabszolgája fölött - rendelkezik most és mindörökké...

- Amen... - sóhajtá öntudatlan boldogsággal Anna. Aztán elolvasta a levelet - mondjuk harmincszor, lehet azonban, hogy ötvenszer is és jóllehet már könyv nélkül tudja, lefekvés előtt elolvassa még egy párszor.

...Milyen levél! Megható, felséges, mint egy imádság. Csupa tüzláng minden sora. Gyuri neki ilyet sohasem írt. Két levelet írt mint vőlegény. Közönséges fehér papíron. Szó sem volt abban Juliáról, annál kevésbbé Romeóról, legkevésbbé pedig pokol, kárhozat és ezer halálról.

...Oh, ha csak egyszer ajkairól, az ő, az Anti ajkairól hallhatná ezeket a szavakat...

...De hát miért is ne hallhatná? Egy „véletlen” találkozás, rövidke félórára, naplementén a nyírligetben - mi rossz van ebben?

...Aztán, hisz úgy se menne egyedül, *Brunó* elkíséri. Az a hü, hatalmas állat megvédelmezi minden bajtól - de mi is érhetné? mitől félhet?...

...Aztán Gyuri nem tudja meg, hivatalos dologban utazott K.-ra s csak harmadnap délre jön meg onnan.

...Aztán... csak észre kell teríteni azt a boldogtalant! Megmondani neki - - mit is?... hogy ő tisztességes asszony, a kinek nem szoktak szerelmes leveleket küldözgetni az ura távollétében - - itthonlétében persze még kevésbbé... stb.

Lefeküdt; gyertyáját eloltá, de - mint már ilyenkor lenni szokott - álom nem jött pilláira s reggelre kelve már bizonyosan tudta, hogy Beretvás Anti ma este a nyiresben nem fog hiába várni.

III.

Hétre csöndül az erdei kápolna kis harangja.

A tó felett kanyargó magas sziklaúton gyors, meg-megroskadó léptekkel suhan első légyottjára a szép Anna. *Brunó*, a gyönyörű newfoundlandi, békésen czammog nyomában, tiszta, értelmes szemeit olykor kérdőleg függesztve urnőjére, ki most a lejtő alján megállva, kémelő tekintetét a közelgő alkony hamvas párázatában uszó nyires mentén jártatja végig.

Senki!... Ő az első, gondolja csalódottan... ha csak a berek sűrűje el nem rejti még előle azt, a kiért erre az örült lépésre vetemedett, melyet most minden erejéből bánni kezd.

„Térj vissza, esztelen, hogy soha, soha se jöjj többé - sugja a jobbik *énje*. De a rosszabbik se hallgat: „várj legalább öt perczig, az órák nem szoktak egyformán járni.”

És vár öt perczig, aztán még egy néhányig... Most összerezzen... léptek zaja a csalit közt - ő az... végre! - -

Csalódik. Egy paraszt asszony közelit, hátán nagy rőzseköteget czipel. Keményen döngő sarkokkal halad el mellette, görnyedve a teher alatt s „szerencsés jó estét” dünnyögve, kíváncsi szemekkel tekintget rá vissza.

Anna reszket, pirul. Egek! ez mindent tud; milyen megvetéssel mosolygott reá; kitalálta arczáról, mi járatban van itt. Oh, ha otthon lehetne!

De most már mindegy. Ha Anti itt nincs, akkor utközben szembe találná - így is, úgy is a „világ szájára” kerül...

A nap most bukik a Szent-Mártonhegy háta mögé; még világos nappal van, de a hold ezüst sarlója már a nyires fölött uszik; a tó fölött lengő párázat átszüri a kettős világítást, mely alatt

a tó vize mint egy sötét aczéllap, sugárzón, simán terül szét, élesen visszaverve a szélén elvuló magas sziklapárkány redőzetét páfrányaival s a karfával együtt, mely a sziklába vágott utat szegélyzi.

A nyiresből lágy madárcsicsergés, egy-egy élesebb vijjogás hangzik olykor - hazatérő, pihenni szálló madarak boldog esteli zsvajgása - - és ő, ő itt van, távol a fészek, az édes otthon lágy öletől - *egyedül!*...

Miért is van ő itt? Hogy is jött ide?... Körülnéz, majd megrázkódik. Torkát fojtogatja valami - bizony alighanem sirhatnékja van...

- Megyek! - szól egyszerre gyors elhatározással.

Valami neszt hall - vissza se néz. Bódultan, megszágyenülve siet a meredek sziklauton fel, zsibongó fejjel, maradozó lélekzettel.

Tizet se lép, mikor háta mögött Brunó ideges, nyugtalan nyiffantását hallja.

- Ide Brunó! - kiáltja.

Ám a kutya áll, mintha leszögezték volna és csendes morgással mereven néz fel egy alacsony égerfa sűrű ágai közé. Lompos farka, mint fekete zászló lebben meg néha, urnőjére tekint, ismét a fára, de a hívásra meg se moczczan.

Anna visszatér.

- Mi az kutyám? Keresd!...

Több se kell Brunónak. Egy szökéssel a fának esik, s két hatalmas talpát neki támasztva, tompa, mély ugatással ostromolja. - -

Iszonyu, kétségbeesett, nem is emberi ordítás hangzik a fáról, aztán egy sulyos tömeg puffanása a földön.

Az ékes Anti az, piros székfüvestől, fehér kamáslistul... a nemzeti trikolort szerencsésen egészíti ki - zöldre vált arcza.

Dülledő szemekkel, fogvaczogva, kézzel-lábbal védekezik, nyöszörög a füben. Az emberséges állat pedig - látva ellenfele veszélytelen voltát - örvendezve forgolódik körölte s hogy megnyugtassa barátságos intenciói felől, láthatólag azon van, hogy arczát szeretettel végignyalja.

- Fogja meg! hé... tartsa vissza... Végem van... jaj, jaj... összecsufol, jaj, fogja hát meg...

Anna odalép, megfogja a kutyát örvénél és mosolyogva nézi, a mint imádója, minden ízében reszketve, föltápáskodik - legalább ő azt képzei, hogy *mosoly* az a kinos vonaglás, a mi ajkán átczikázik.

- Ön fél? Fél - *egy kutyától!* Ön!... Hát az „ezer halál, kárhozat, poklok hada?”

Ám a „finom” Anti méltatlankodik, még pedig meglehetősen „nem finom” modorban.

- Átkozott fekete bestiája!... Oda van a nadrágom... ki az ördög látta kutyával járni randevúra! Miért hozta magával ezt a dögöt?

- Hogy legyen, a ki megoltalmazzon. Köszönöm, Brunó... És lehajolva, megcsókolja az eb fényes, bársonyos fejét. - Gyerünk! - -

S egy leirhatatlan pillantással végigmérve a leirhatatlanul szánalmas alakot, gyors léptekkel siet a sziklauton fel.

- Izé... Anna... egy szóra! Kérem... Nagysád! nem méltóztatik hallani? Szép, mondhatom. Ezért guggoltatott félórái a fán, mint egy baglyot?... Gyönyörű!...

Az asszony csak halad.

„Olyan őszintén gyáva, hogy még csak nem is szégyelli” - gondolja mélységes undorral.

IV.

Még világos van, mikor a tóba beszögellő „fehér szent lába” nevű magas sziklatalapzathoz ér, melyről a szent János szobrot egy vihar évek előtt a tóba döntötte.

Ezen a két öles talapzaton, a szobor helyén most egy ember áll, mintha maga is kővé volna meredve. Kezében horogvessző, melynek vízben lebegő párját feszült figyelemmel lesi a szédületes mélyben.

Anna csaknem felsikolt. Kendőjét ajkára szorítva áll meg, lélekzete akadozik...

A férje az...

Ha látta... ha meglátja! - - El, gyorsan! Talán sikerül észrevétlenül elosonni a szikla alatt.

Késő. Brunó észrevette és féktelen örömeiben bolondul ugrándozva a szikla alatt, hangos kaffogással üdvözlöi gazdáját.

György mosolyogva int. Szerszámját gyorsan fölmozdítja, lekuszik a sziklán, mint egy macska, s pillanat múlva ott áll az uton, szemben a feleségével.

- Hol veszed te itt magad, Pannikám? Megöleli és összecsókolja jókedvűen.

- Én, én... de te? - dadogja szegényke.

- Elvégeztem a dolgomat és siettem haza - hozzád. Nem taláلتalak otthon, hát gondoltam, addig szerzek a konyhára egy kis harapni valót. Nézd. - -

Két pompás tavi pisztráng, ezüstös, rubintos, karnyi vastag csillogott a vállán átvett hálóban.

Anna mosolyogni próbál.

- Milyen gyönyörű... Nekem fájt a fejem, kijöttem kissé a szabadba. Valamivel tovább mentem, mint akartam; - de nem féltem - Brunó velem volt.

- Megnyugtató, mikor mondták otthon.

„Pannika” arcza lángol. Sohse hitte, hogy ilyen folyékonyan tud hazudni. Karon fogja férjét, aztán indulnak hazafelé.

Az út néptelen. A völgyre, tóra már ráborítá kékes fátyolát az alkonyat árnya, csak a szent Mártonhegy fenyvesének csucsán égett még kápráztatóan a napnak bucsuzó sugára. Távolról kolomp méla csengését hozza a szellő - egyre közelebb-közelebb hangzik, olykor rövid, szakgatott, mennydörgésszerű hangok moraja vegyül bele.

- A csorda... a bika... - szól elhalványodva Anna.

És csakugyan a keskeny sziklás út kanyarulatánál könnyű porfelleg mutatkozik, majd egy kajla tülkü riska tömzsi feje, aztán még egynéhány tehén, míg végre előbukkan a csorda gonosz bikájának hatalmas, kormos feje, a mint nyakát gögösen megszegve, mély, szaggatott bömböléssel közeledik.

Kitérni nincs hova. Jobbról az út karfája alatt hat öles mélységben terül a tó, melyet a nép „feneketlennek” mond. Balról a függőlegesen meredő sziklafal.

- Gyuri, végünk van! - sugja Anna tikkadtan.

V.

Gyuri hozzá lép, derékon kapja, fölemeli játszva, mint egy babát s a karfára, egy telegráf-oszlop mellé állítja.

- Öleld át szorosán és meg ne moccanj. Brunó, feküdj!

Az okos állat meglapul, hogy majdnem egyenlő a földdel.

György aztán megáll az út szélén, mint egy szobor. Egyik lábát előre feszíti, jobb keze az angol horogszerszám botját szorítja, a bal kéz markolásra készen - arczzal az egyre közeledő bika felé fordul.

Anna nézi, csodálja urát... Egész lelke rátapad a nyugodt, elszánt férfiarczra, mely e perczen szép, mint egy félistené.

A bika pedig csak közeledik.

Nehéz, dobbanó lépéseitől reng a sziklatalaj; kormos szügyén duzzad, feszül a hatalmas izomrétegzet. Most egészen György közelébe jut, a ki emelt fejjel, szikrázó szemekkel várja.

A bika megáll... egy másodpercig merően farkasszemet néz a két ellenfél - Annának egy örökkévalóság - aztán az állat, mintegy megszégyenülve, elfordítja tekintetét s apróra szedett dörmögéssel békésen halad tovább.

Még egy percig fogva tartja Annát a pillanat ígérete... aztán leugrik, s mint a mágnesszikkra röpül urának vaskarjába.

- Az okosabb enged - mondja György nevetve. - Szép volt ő fenségétől, mert bizony csak rajta mult, hogy föl nem spékelt.

- *Akkor én is megtudtam volna: milyen mélyen fekszik odalent a szent-János szobra* - feleli Anna, a tóra mutatva; és könyein keresztül szemébe néz urának. És nézi hosszan, mintha most látná először életében...

Az a két mélységes barna szem pedig, a mely az előbb villámokat szórt, most csak gyöngéd-séget, gyermeki szelid elégedettséget sugárzik...

VI.

Aznap a vacsoránál sör volt az asztalon. György, miután jóízűt kortyantott, leteszi a poharat.

Mielőtt azonban ideje volna a szokott expedienshez fordulni, a feleség fölugrik s a bajuszról a sörhabot saját finom, lilaszín szegélyű battist kendőcskéjével itatva le, egy hosszú-hosszu csókot nyom az „ura” ajakára, aztán ennyit mond nagy elégedetten:

- Igy!...

Vége.

A varju.

Tizenkettőt kondult a torony óra, mikor a *Susán* erdő felől visszatérőben voltunk.

A déli nap izzó sugára függőlegesen hullott alá a földre s szinte éreztem a tikkadt fű, haraszt s a temető árkát körülszegő tüskés kökénybokrok perzselt szagát, a mint a roppant szárazságban aszalódtak.

Mikor a keresztuthoz érkeztünk, melynek egyik ága a temetőt szelte, valami fekete tárgyat pillantottam meg a közepén, mely ide-oda gördült, vergődött, hempergett, olyanformán, mint mikor a tyúk kedvére fürdik a porban.

Pedig nem tyúk volt, azt már messziről is jól kivehettem.

A hogy közelebb értünk, az a valami, a helyett, hogy megfutott vagy fölrepült volna, meglapult a földön, annyira, hogy majdnem egyenlő lett a fölülettel.

A vadászeb, mintegy husz lépésnyiről, első lábát fölemelve, farkát egyenesre nyujtva „állotta”.

- Madár, - mondja a pákász, a puskát leemelve válláról. Meglövöm.

- Közönséges varju, - feleli az uram, kár rá a töltést vesztegetni.

Kár, kár, kár!... - hangzik erre a porból rekedt, fülsértő hangon. S a fekete varju minden szónál mélyen hajtotta meg nagy, otromba fejét.

- Ugy látszik, nyomorék. Lője meg az istenadtát, hogy ne kinlódjék. Kegyelem lesz neki a halál, szóltam közbe.

A puszka eldőrdült; a varju lomhán emelkedett szárnyára s három lassu libbenéssel a temető-árókban tűnt el.

A pákász utána indult. Vele mentem és láttam, hogy a madár mozdulatlanul fekszik egy ördögborza tövében; csak szemének zöldesen villogó fénye árulta el, hogy él.

Kár, kár! - kiáltja, a mint emberünk kezét nyujtja utána. És kettőt suhantva szárnyával, a kökénybokor ágán kapaszkodott meg valahogyan.

Ujabb lövésre szárnya még egyet lebbent s a legközelebbi sirkeresztben gunnyasztva huzta össze magát. Láttam, a mint tollai közül nagy fekete csöppek szivárogtak alá s gördültek végig a megsárgult fenyőkereszt ágain.

- No, még így sem jártam életemben! - mondja egyet káromkodva a pákász. Öt lépésről kétszer lövök rá s még csufolódik velem.

És neki makacsodva, harmadszor is célzott és lőtt.

Kár! - hörgött a madár utoljára és fejével lefelé bukva, hanyatt-homlok gurult a sirdombrul a kökény-bokrok tüskéi közé.

- Hozd el, kutyám! - biztatja uram a meglapult vadászebet.

A kutya, a mint három lépésnyire megközelíti, megáll, mintha lába a földbe gyökerezett volna, reszketni kezd, hátán a szőr végigborzolódik, felső ajkát az irtózat kifejezésével magasra vonja, villogó fehér fogai összevaczognak s szemeit a mozdulatlan hullára meresztve, vonítani kezd, oly rémes, csodálatos hangon, a melyet még ebtől nem hallottam soha.

Biztatás, jó szó, fenyegetés, mind hiába! a kutya lefekszik, reszket, nyöszörög, de egy lépést sem közeledik a tetemhez.

Végre is a pákász mászott utána s adta át az uramnak.

Megnéztük. Undok volt. Balszemére vak, jobb lábára béna; hosszú, hajlott fekete csőre keresztbe feküdt egymáson; nyakán egy hurok piszkos csepü-madzagból; de a mi mindezeknél százszorta undorítóbbá tette, az a töméntelen apró, szürke féreg, mely egész testét elborítva, ezernyi-ezrével nyüzsgött, hemzsegett a koromfekete, fénytelen tollak között.

- Dobd el, kérlek! - mondom utálattal.

- Világért sem! mit gondolsz? Preparálni fogom. Érdekes abnormitás: keresztbe van a csőre.

Ezek a természetvizsgálók undorodni sem tudnak! Táskájába gyűrte a férges ocsmányságot s a mint az ebédet végeztük, hozzálátott a munkához.

Megembereltem magamat és végignéztem a műveletet, sőt itt-ott segédkeztem is. - Láttam, a mint a bőrt óvatosan levonta a testről, mint egy keztyűt - kilencz szem ólom került elő alóla, mely a testet nem is érintve, csak a bőrt furta át, - a mit aztán arsenikummal kentünk be. Néztam, a mint a husrészekről gondosan megtisztított szárny és lábszárcsontokba drótot huzott s aztán vattába burkolva, azokat ismét helyükre dugta; a drótból készült testváz nyakára a velőtől kitisztított üres koponyát rá illesztette s az egészre a lehuzott bőrt visszafordítva, a hiányokat vattával kiegyenlítve, a mell alatt összevarrta.

Még csak egy kis külső babrálás hiányzott a tollakon, végül a két üvegszem a sötétén meredő szemgödrökből. A balszem azonban semmikép sem tűrte meg helyettesét. Kipergett az üveg-lencse azon mód, ha tizszer, ha huszszor visszaillesztettük is.

Legyen hát félszemű, mint életében!

Végre kész lett s a lábszárakon végigfűzött drót segítségével talpra állott.

Mondhatom, sikerült. Ép olyan ocsmány volt, mint akkor, mikor a sirkeresztben guggolva utolsót károgtott.

*

Gyönyörű világos tavaszi éj volt, mikor rövid első álmomból egyszerre, minden ok nélkül fölriadtam.

A telt hold pazarul ontá sugarait az egyetlen ablakon át a kis szobába, mely a madárvonulás három hónapja alatt nappali, író, öltöző, preparáló és hálószobánk volt egy végben.

Az ablakkal szemközt levő falon a „magazin” vonult végig, hosszú polcсорok, a melyeken az eddig ejtett madarak nevezetesebb példányai kitömött állapotban sorakoztak.

A csörgőkacsák, aranymállinkók, piros szemű bóbitás vöcskők, szürdolmányos kányák, biborgémekek, szalonkák és szalakóták stb. között a vékony sásra illesztett barkós czinkék könnyű, kecses alakjai mintegy lebegni látszottak s a nemes kócsagpár hullámozó hófehér nyaka olykor mintha ide-oda himbálózott volna a csaknem nappalian világító holdsugarak özönében.

Ott éktelenkedett két füles bagoly közt a mai kirándulás zsákmánya is. A baglyok kerekre nyitott sárgás szemei csillogtak, a mint a fekete monstrumra meredtek, az pedig, egyetlen, mágikus fényben égő szemét mozdulatlanul függeszté - *rám*, igen, egyenesen én reám!...

Valami megmagyarázhatatlan kényszer folytán nekem is nézmem kellett reá vissza. Agyam zugni, szemem káprázni kezdett, tagjaimat csodálatos zsibbadtság fogta el... Lehunytam pilláimat, de újból rögtön felnyitottam és újból csak néztem, néztem reá - - mert nem tehettem másképp.

A fülzugás lassan szakadozni kezdett; előbb mély sóhajok, majd lassu nyögések váltak ki belőle, végre pedig tisztán hallottam, a mint a két kitömött bagoly egymást váltogatva huhogni kezdett.

Ugyanakkor a közeli templom tornyában az óra mély, rezgő hangon kongatta végig az éjfélt.

A tizenkettedik ütésre rejtelmes suhogás, pattogás, ropogás verte föl a szoba csöndjét.

A fekete madár megrázkódott, megsuhogtatta szárnyát s én világosan láttam, mint emelkedik ki testéből egy ködszerű, hófehér alak, mely nagyobbra, egyre nagyobbra növekedve, végre embernagyságot ér.

Lebegni kezdett s a másik pillanatban már ágyam előtt állott...

Minden érzékemet halálos dermedtség állta el; mozdulni, hangot adni képtelen voltam; mintha jeges hangyák zsi bongtak volna ereimben; s mintha az összes életműködés szemeimbe költözött volna, csak néztem bele abba a bűvösen ragyogó egyetlen fekete szembe, mely ez éjféli rém fiatal, csodálatos szépségű arczából felém sugárzott.

- Fél tőlem? - kérdé csöndes, szomorú hangon.

Felelni akartam, de hang nem jött görcsösen összeszorult torkomból; csak kiszáradt ajkam mozgott, mintha suttogott volna.

- Ki vagy? - akartam mondani.

Megértette. Szakadozott hangon beszélni kezdett.

- Én vagyok Veron... A boldogtalan, a bűnös, az elkárhozott Veronika... Maga jót tett velem, hát ne féljen. Szánakozó szava ott a keresztuton megváltott, az a három lövés fölöldött a kárhozatból. Megtisztultam, fehér vagyok. Elmondom, hogy estem bűnbe. Meghallgatja?

Csak szemeimmel intettem igent.

- Tizennyolcz éves voltam, mikor az özvegy számadó kanász ott a varjasakol mellett magához vett, hogy anyátlan kis Ankájának gondját viseljem. Nem volt senkim a világon - hát szolgáltam őket hűséggel, főztem, varrtam, mostam rájuk valami öt esztendeig. Jó gazdám volt az öreg, megbecsült s mikor egyszer halálos betegen hozták haza, papért küldött, felfogadtatta velem a szent keresztre, hogy gyermekét el nem hagyom, meg nem csalom, hanem hű istápja leszek, míg csak férjhez nem megy. Meggyónt, megáldozott, azután megesküdött velem. A halálos ágyán lettem felesége. Vagyonkáját leányára hagyta, hogy ha az meg találna halni, enyém legyen. Tizenöt éves volt a gyermek. Aztán meghalt - eltemettük.

A temetés után kiültem a kut mellé, a hol a kis leánynyal minden este ülni szoktam, mikor a gazda ott bent a számadással bajoskodott.

A kis leány most nem volt velem, elvitte egy nénje a szomszéd faluba egy időre, hogy bánatát kiheverje. Ültem egyedül és vártam.

Vártam azt a furulyaszót, a mi egy esztendő óta minden este ilyenkor szólalt meg a nádas patakon túl levő réten, az erdő aljában.

Várhattam én azt akkor is, másnap is, azután is, akár ítéletnapig. Nem jött a legény, nem szólt a furulya...

Elbusultam magam. Beköltöztem a faluba; megtakarított pénzecskémen korcsmát nyitottam. A gyermek úgy sincs itthon, - gondoltam - majd csak bevetődik az a legény egy ital borra; ha ma nem, holnap, ha holnap sem, hát akkor, a mikor. Nem jött az, de soha. Se színét nem láttam, se hírét nem hallottam.

Kimentem aztán egyszer, ugy tavasz felé, az akolhoz - gombát szedni, mondtam a szomszédnak. Pedig igazában nem volt már maradásom, míg azt a bojtárt, tűzön-vizen keresztül föl nem találom.

Nem kellett nagyon messzire mennem. Ott ült a szentem a nádas patak partján nagy busan s horoggal apró halakat huzogatott ki a vizből. Soha se váltottam szót vele életemben, de akkor nekibátorodtam.

- Hozd el hozzám azt a halat, megsütöm neked vacsorára.

- Nem kell nekem a te főztőd, jó asszony. Nincsen nekem mit keresni nálad.

- Miért kerülöd a házam táját, mért nem térsz be soha egy italkára?

- Járnak oda ugy is elegen - -

- Bolond vagy te, Márton. Járhat oda az egész világ - - de csak *egynek* szabad ott maradni...

- Igazán?! - fölpattant a helyéről és odajött hozzám.

Megfogtam a kezét. Elpirultam, de a szemébe néztem:

- Igazán no, ha mondom.

- De hát... a kis leány mit szól hozzá?

- Anka azt akarja, a mit én. Elég nagy a porta, hárman is megférünk rajta. Különben kérdezd meg tőle estére magad, tüstént haza hozom a nényjétől.

Repültem a szomszéd falu felé, mint a madár. Alkonyatkor otthon voltunk, mire beesteledett, megszólalt a furulya a szelenczebokrok között. Sirtam is, nevettem is örömömbbe. Anka nem győzött csodálkozni, hogy mi lelt.

Aztán bejött a Márton. Italt tettem elébe s Ankát bent hagyva, a konyhába pördültem a halat kisütni.

Mikor a tálat bevittem, a legény az Anka kezét fogta, el sem eresztette.

- Hát *csak egynek* szabad itt maradni, ugy-e, galambom? - mondja incselkedve. No hát, itt maradok én akár örökre - ugy is férfi kell a házhoz. Jó lesz-e Anka?

Anka nem felelt, de égő arcját oda rejté a legény kebelére.

Tréfára vettem, haj! de isten látja, fájt nekem mégis ez a tréfa.

- Kettőn áll a vásár, - mondtam nevetve.

- Mi már Ankával értjük egymást, csak reád vártunk - napamasszony.

Akkor láttam, hogy az Anka piros baboskendője kandikál ki a zsebéből.

- Majd meglássuk... Csak ennyit tudtam mondani. Még nevettem is, pedig azt hittem, hogy a szívem szakad meg. Kifordultam a ház végébe, levettem magamat a földre, téptem a hajam és sirtam és átkozódtam. Hát az ő kedvéért járt el a nádas alá furulyázni egy álló esztendeig minden este... az ő kedvéért pattogtatta selyem karikását, mikor a gulyát delelőre arra terelgette, az ő orcáját vigyázgatta, mikor a magas kerítésen lopva áttekintett udvarunkba... Ezt szerette, ezt az éretlen gyümölcsöt, - - míg az én szép szüzi testem égett, hervadt utána, az én huszonhárom éves bolond fejem éjjel-nappal reá gondolt, reá várt, róla álmodozott s azt gondolta, hogy csak tisztességből nem jön felém, míg a gyászom le nem telik... Oh, hogy meg nem tudtam halni nyomban!...

...A boldogtalan fantom dus, leomló hajába temette arcját, délczeg válla, keble kinosan vonaglott. Szívtépő halk zokogás panasza jajdult fel a néma éjszakában.

- Szegény asszony, - suttogtam, vagy tán csak gondoltam magamban meghiúsultan. Félelmemről már csaknem megfeledkeztem.

- Ne sajnáljon, nem érdemlem; mindjárt látni fogja. Még azon éjjel elmentem a Jándi Viczához a temető alatt lakó boszorkányhoz, a ki a saját magzatjain tanulta meg a bűbájosságot. Elmondtam neki a bajomat; kértem hogy segítsen rajtam: nem kívánom a leány halálát, csak azt, hogy a szeretője megutálja.

A Vicza kivitt a keresztutra; egy kecskerágóval kört csinált körülöttem, háromszor körül járt, mormogva; egy számtövisvel lyukat szurt a szívem táján, a tövist azon véresen a kezembe adta, hogy jegyezzem alá az írást, a melyen eladom lelkemet a gonosznak... Iszonyut villámlott erre s egy görbe körmű nagy, fekete kéz nyult fel a földből a kontraktust előmbé tartva.

Ha száz lelkem lett volna is, mind eladtam volna Mártonért. Megtörtént... Akkor azt mondta a Vicza: szedjél varangymászt kakukfüvet, bürköt a temető árkából, belindeket az akasztófa helyéről, tégy hozzá kígyófarkot, kecskekörmet, keresetlen patkányfogot, égesd meg ezt mind nagypéntek éjjel temetőből lopott fejfa tűzénél, keverd porát fekete tehén lábanyomából merített vízbe s háromszor három hónapon át minden harmadik pénteken keverj a léből éjféli kakasszó előtt három csöppet a leány italába. Ugy megromlik az a gyermek attól, hogy még a szülő édes anyja is undorodva nézne rá, ha élne.

Megfogadtam mindent az utolsó szóig. A Márton kutyája egy patkányt fogott a pinczegádorban s megfojtva, előmbé tette. Itt volt hát a keresetlen patkányfoga. A keresztet Jándi Vicza hozta el a temetőből.

Nagypéntekre virradóra már lobogott a tűz a boszorkány kotyvadék alatt - -

Márton mindennapos lett a háznál. Neki ígértem a leányt, de azt kívántam, várjon kilencz hónapig, akkor tölti be a tizenhat esztendő s ha még akkor is szeretik egymást, legyenek boldogok.

Három hónapra rá a leány jobb lábára sánta lett, megint három hónap múlva balszemére hályog ereszkedett s a harmadik három hónap utolsó napján ellepte a féreg egész testét, de úgy, hogy egy tenyérnyi sem maradt tisztán rajta.

Akkor kivettem a házból az istálló falához, odavitettem hozzá Mártont s azt mondtam nevetve:

- Ha kívántad, itt van, vidd el, a tied lehet!

- Így is elveszem, mert szeretem - mondta Márton. Lehajolt és szemem láttára *megcsókolta* az iszonyatost.

Abban a perczben megtisztult a leány; szeme visszanyerte fényét, béna keze, sánta lába ép lett. Az igaz, tiszta szerelem megtörte a pokol hatalmát. Lakodalmat ültek. Én pedig a rákövetkező éjjel ott, azon a helyen, az istálló szarufájára kötöttem fel magamat - -

Mikor testemet levágták s koporsóba tették, a bal szemem hiányzott, a jobb lábam össze volt zsugorodva s megfeketedett testemen millió apró féreg dulta, üzte egymást. Ugy vittek a temető árkába, pap nélkül, harangszó nélkül... azóta háromszor három esztendő mult s én csak minden harmadik esztendőben jöhettem ki a keresztutra, várva a megváltást, mely a Sátán hatalmát megtörje rajtam. Könyörtelenségemért egy könyörülő lélek szánalma volt a váltság, a háromszor három hónap vétkeért puskából rámlott kilencz szem ólom...

Megkaptam. Megtisztultam. Megyek... Testemet az örök nyugalom, lelkemet az örök békeség hazája várja... Megyek... megyek... megyek...

A toronyóra egyet ütött. Hideg, nedves légáramlat csapott a szobán keresztül; az ablak pillanatra elsötétült... A fantom eltűnt, elenyészett!...

Az udvaron éktelen vonitással riadtak föl a komondorok, majd az utcza összes kutyája nyújtotta üvöltve a csaholást, míg nem a rémes hangok házankint tovább vonulva, lassan elhaltak az éjszakába...

*

Másnap betegen, elgyötörve ébredtem.

Első dolgom volt a kitömött varjut megtekinteni. Ott volt, a hova tettem, de - oh borzalom! - a varrás fölfejtve, a csontok sehol!

- A patkányok garázdálkodtak, - jegyzé meg uram rövidesen.

Elmondtam neki látományomat.

Nevetett.

- Gastricus lázad volt. Máskor több mozgást és - kevesebb kacsapecsenyét ajánlok éjszakára.

Hiszen mondhat én nekem akárki akármit, de én azt a megtatarozott varjut azóta mindig gyanus szemmel nézem, egy szobában nem maradnék vele éjszakára a nagy világért és súlyos teher esett le a lelkemről, mikor a napokban érte jöttek, hogy az ornithológiai kiállítás abnormitásainak sorában elhelyezzék.

Vége.